

Yeni Türkiye

bu sayıda

70

rumeli-balkanlar özel sayısı - V

bilim adamları ve uzmanlardan arşivlere dayalı 478 makale, uluslararası inceleme ve araştırmaya

genel değerlendirme, balkan tarihi ve balkanlarda osmanlı öncesi türk varlığı, İlkeç, Ortaçağ, Osmanlı'nın balkan fütubattı ve İskânı, Akmetlar, Alperentler, Dervişler, Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti, Hoşgörü ve İstimâlet Siyaseti, İskân Siyaseti balkanlarda sosyal ve ekonomik gelişmeler, Nüfus Yapısı, Sosyal Yapı, Ekonomik Yapı, balkanlarda osmanlı yönetimi, Genel İdarî Yapı, Vilâyet Sistemi, osmanlı dönemi balkan şehirleri, Genel Bakış, Edirne, Şanlı, Üsküp, Manastır, Kırcaali, Ruse, Belgrad, Drama, İşkodra, Kostendil, Vidin, İbrail, Kazalar, osmanlı dönemi rumeli'de din, tasavvuf ve vakıf eserleri, Rumeli'de Din ve Tasavvuf, Rumeli'de Osmanlı Vakıf Eserleri, balkanlarda kültür, sanat, türkçe ve edebiyat, Balkanlarda Kültür ve Sanat, Balkan Türkçesi, Balkanlarda Edebiyat, balkanlarda kimlik ve siyasi gelişmeler, Osmanlı'nın Balkanlardan Çözülmesi, Balkanlar ve Rusya, Balkanlarda İsyanlar ve Uhusçuluk, Balkanlarda Kilise Kavgaları, Patkhane ve Misyonerler, I. ve II. Meşrutiyet, Balkanlarda Komitacılık, Jöntürklerle İttihatçılar, Balkanlarda Sona Doğru, balkan savaşları, Genel Değerlendirme, I. ve II. Balkan Savaşları, Balkan Savaşlarının Sonuçları, Balkan Savaşı Hatıraları ve Balkan Şehitleri, balkanlarda soykırım, mezâlim, göçler ve mübadele, Balkanlarda Soykırım, Katliam ve Mezâlim, Rumeli Göçleri ve Göçmenleri, Mübadele, balkan ülkeleri bölgeleri ve halkları, Bulgaristan, Yunanistan, Batı Trakya, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sırbistan, Yugoslavya, Sancak, Karadağ, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Romanya, Gagavuzlar-Moldova, Macaristan, Polonya, Pomaklar, Torbeşler, Çingeneleş, balkanlarda uluslararası ilişkiler, barış, güvenlik ve istikrar, AB ve Balkanlar, Türkiye'nin Balkan Politikası, Balkanlarda Barış, İstikrar ve Gelecek, Balkanlarda Güvenlik, gelişmeler, Atatürk ve Balkanlar, Balkanlar ve Medya

Yeni Türkiye

Yıl 21 Sayı 70
Mart - Haziran 2015
Fiyatı 40 TL
2 Ayda Bir Yayınlanır

Yüksek İstişare Heyeti

Halil İnalçık (Başkan) / Mark Almond / Mehmet Aydın / Sabahattin Balcı / Yakup Basmacı
Semavi Eyice / Ahmed Hatiboğlu / Darhan Kıdırali / Hayrettin Karaman
Kemal Karpat / Şerif Mardin / Jean Lois Mattei / Justin McCarthy
Rhoads Murphey / Kâmil V. Nerimanoğlu
Chester A. Newland / İlber Ortaylı
Sadettin Ökten / İskender Pala
Norman Stone

Yayın Kurulu

Kemal Çiçek (Başkan) / Bilgehan Atsız Gökdağ (Koordinatör) / Sacit Adalı / Şükrü
Halûk Akalın / Şakir Akça / Aziz Akgül / Ahmet Akgündüz / Aygün Attar
Emin Çarıkçı / Abdurrahman Dilipak / D. Mehmet Doğan / Şenol Durgun
Gonca Bayraktar Durgun / Burhan Erdem / Tefvik Erdem
Mehmet Seyfettin Erol / Bünyamin Erul / Hasan Tahsin Fendoğlu
Gülay Göktürk / Hasan Ali Karasar / İsmail Köksal
Gülay Mirzaoğlu / Nail Öztaş / Sami Selçuk
Lütfi Şehsuvaroğlu / Adnan Şenel
Ömer Turan / Nur Vergin

Y.T. Yayıncılık Eğitim Ltd. Şti. Adına
Sabibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hasan Celâl Güzel

Editör

Hasan Celâl Güzel

Yazı İşleri Müdürü
Murat Tazegül

Dağıtım ve Abone Müdürü
Zülfikâr Mert

Baskı

Semih Ofset (312) 341 40 75

Genel Dağıtım

Doğan Dağıtım-DPP A.Ş.

Basıldığı Tarih
Temmuz 2015

Yayın Kodu
ISSN - 1300-4174

Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi
Hacı Hasan Mahallesi Kahraman İbad Hüseyinli Sok. No: 2 Gölbaşı/Ankara
Tel: (312) 441 42 40-441 42 60 Faks: (312) 441 42 08
Web: www.yeniturkiye.com e-posta: yeniturkiye@yeniturkiye.com

Abone Şartları

Bireysel: Yıllık 200TL. Kurumsal: Yıllık 400TL.
IBAN: TR34 0006 2000 1810 0006 2946 98 - Garanti Bankası Çankaya Şb.

Yeni Türkiye hakemli bir dergidir. Dergimizde yayınlanan yazıların bütün sorumluluğu yazarlarına aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

beşinci cildin içindekiler

Sayı: 70

Sırbistan, Yugoslavya

Hüseyin Emiroğlu Yugoslavya'nın Dağılma Sürecinde Trans-Atlantik Dış Politika Parametreleri (1990-1995) / 5123

Liliana Boscan Altın - Ömer Metin Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı: Diplomatik Savaşın Kraliyet Bağlantısına (1919-1929) / 5142

Mithat Atabay Yugoslavya'nın Dağılması ve Türkiye'nin İzlediği Dış Politika / 5154

Demet Yener Yugoslavya'da II. Dünya Savaşı'nda Ustaşa, Çetnik ve Partizan Mücadelesi / 5162

Arda Özkan Balkanlarda Umutları Yeşerten Hukukî Bir Mekanizma: Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi / 5174

Sancak

Caner Sancaktar Osmanlı'dan Günümüze Sancak Bölgesi ve Boşnakları / 5183
Didem Ekinci Bağımsızlık, Özerklik, İkiye Bölünmüşlük Arasında Sancak: Geçmişten Günümüze Genel Bir Bakış / 5208

Karadağ

Hasan Babacan. Berlin Antlaşması Sonrası Karadağ ve Kosova Vilayeti Arasında Sınır Sorunları ve Hudud Tahdidi Çalışmaları / 5214
İbrahim Yılmazçelik - Ali Gökçen Özden Osmanlılar Döneminde Karadağ Coğrafyası ve Toplumsal Yapısı / 5226
Hüseyin Emiroğlu Karadağ Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Süreci Kararlılığının Tarihsel Arkaplan Dinamikleri / 5255
Zafer Gölen XIX. Yüzyılda Karadağ'ın İdarî ve Sosyal Yapısı / 5273
Dragana Kujovic Karadağ'da İslâm Kültürel Kimliğinde Arap Harfinin Retoriği / 5293

Bosna-Hersek

Muhiddin Mulalic Bosna Hersek'te Çok Kültürlü ve Etnik-kültürel Paradigmaların İncelenmesi / 5299
Rasim Özgür Dönmez - Burucu Albayrak Dönmez Çoklu Kimlikler ve Bosna: Bitmeyen Bir Savaşın Anatomisi / 5308
Hatice Akın Zorba Ahmet Cevdet Paşa'nın Hersek Teftişi / 5321
Refik Sadikoviç - Emina Sadikoviç Boşnakların Çanakkale Meydan Muharebesine Katılımı / 5333
Murat Necip Arman Batı Balkanlar'da Kırılğan Bir Fay Hattı: Republica Srpska ve Milorad Dodik'in Siyasal Retorisi / 5337
Edita Dapo - Ognjen Ridic Bosna Hersek'te Yolsuzluk / 5346
Adnan Seyaz Bosna Hersek'te Oydaşmacı Demokrasi ve Konsolidasyon Problemi / 5352

Hırvatistan

Osman Karatay Osmanlı'nın Katolik Hududu: Hırvatistan / 5364
Pınar Yürür Dalmasya'dan Atlantığa Uzanan Çizgide Hırvatistan / 5372
Yiğit Anıl Güzelipek Hırvatistan-Slovenya Sınır Anlaşmazlığı ve Dış Politikaya Yansımaları: Piran Körfezi / 5391

Slovenya

Bilgehan Atsız Gökdağ Slovenya / 5396
Janja Žitnik Serafin Avrupa'nın Diğer Taraflarındaki Sloven Göçmen Yazarlar / 5421

Romanya

- Nagy Pienaru - Sergean Osman* Karadeniz'in Kuzeyinden Balkanlara: Aktav Tatarlarının Rumeli'ye Yerleşmesi / 5430
- Selçuk Duman* Hamdullah Suphi Bey'in Romanya Büyükelçiliği Döneminde Romanya Türkleri ile İlgili Çalışmaları / 5445
- Nuray Bozboru* Romanya'da Türk Azınlık / 5453
- Eugenia Popescu-Judet* Adakale: Geçmişteki Bir Türk Adası / 5463
- H. Yıldırım Ağanoğlu* Adakale'de Son Osmanlı Yönetimi ve Adakale Halkına Yapılan Yardımlar / 5480
- Daniela Buşă* 20. Yüzyılın Başlarında Romanya Ekonomisindeki Yabancı Sermaye Yatırımları / 5503

Gagavuzlar-Moldova

- Bilgehan Atsız Gökdâğ* Moldova'nın Transdinyester Sorunu ve Gagavuz Özerk Bölgesi / 5512
- Mustafa Argunşah* Gagavuzlar / 5533
- Harun Güngör* Gagavuzlar / 5547
- Dionis Tanasoğlu* Gagavuzlar / 5555
- Erjada Progonati* Rusya-Avrupa Birliği Rekabetinde Transdinyester Sorunu / 5561

Macaristan, Polonya

- Gabor Agoston* Macaristan'da Osmanlı-Habsburg Serhadı (1544-1699): Bir Mukayese / 5571
- György Csorba* Macar Mültecileri / 5582
- Bayram Nazır* Macar ve Polonyalı İhtilalcilerin Osmanlı Devleti'ne İlticası ve Diplomatik Kriz / 5593
- Volkan Marttin* Birinci Dünya Savaşı'nda Galiciya / 5609
- Öztürk Emiroğlu* Polonya'da Türk Unsurları / 5617
- Erol Cibangir* Türk-Macar Münasebetleri Bağlamında Jeopolitik Bir Tez Olarak "Turancılık" / 5631

Pomaklar

- Ebubekir Sofuoğlu* Kuman Peçenek Bakiyesi: Pomaklar / 5648
- Abmet Günşen* Türk Kültür Coğrafyası Olarak Balkanlar ve Bir Balkan Topluluğu Olarak Pomakların Kimlik Algılamalarında Türklük İzleri / 5657
- Nazmi Avcı* Balkanların Dağlı Türkleri: Pomaklar / 5670
- Cemile Şahin* Balkanlarda Unutulmuş Müslüman Bir Topluluk: Pomaklar / 5673
- Büşranur Tarakcı* Nerede-Nasıl: Pomaklar Üzerine / 5684

Torbeşler

Bilgehan Atsız Gökdağ Makedonya Türklüğünün Ayrılmaz Parçası: Torbeşler / 5689

Çingeneler

Emine Dinceç Osmanlı Balkanı'nda Çingeneler / 5696

İsmail Altınöz Osmanlılar Zamanında Rumeli Eyâleti'nde Çingeneler / 5702

BALKANLARDA ULUSLARARASI İLİŞKİLER, BARIŞ, GÜVENLİK VE İSTİKRAR

AB ve Balkanlar

İrfan Kaya Ülger Balkanların Batı Sistemine Dahil Olması / 5709

T. Mesut Eren - Aziz Murat Hatipoğlu Balkan Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Entegrasyonu ve Türkiye ile Karşılaştırılması / 5725

Olca Özkaya Duman - Haktan Bırsel Avrupa Birliği'ne Üyelik ile Kültürel Asimilasyon Paradoksu Arasında Balkanlar / 5735

Hüsamettin İnaç Bosna Hersek'in Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Süreci: Eleştirel Bir Bakış / 5743

Arif Bağbaşıoğlu Öteki ile Bütünleşme Çabaları: Avrupa Birliği'nin Batı Balkanlara Yönelik İşbirliği Faaliyetleri / 5749

Türkiye'nin Balkan Politikası

Hüseyin Emiroğlu - Turgay Kayalak Balkanlarda Yeni Dinamikler: Sorunların Çözüm Sürecinden Karşılıklı Bağımlılığa / 5760

Nadire Filiz İrge Büyük Güçlerin Mücadele ve Rekabet Alanı Balkanlar Jeopolitiği'nin Önemi, Balkanlarda Etnik Milliyetçilik ve Türkiye'nin Dış Politikası Açısından Bir Analiz / 5798

Serdar Sakin Atatürk'ün Milletlerarası İşbirliği ve Kolektif Güvenlik Anlayışına Bir Örnek: Balkan Antantı (1934) / 5826

Nurgün Koç Balkan Antantı: Balkanlar'da İttifak Arayışları ve Türkiye / 5844

Serdar Sakin - Mustafa Salep Balkan Paktı (Ankara 1953 ve Bled 1954 Antlaşmaları) / 5857

Yaşar Özüçetin Türkiye Gözüyle Batı Dünyasına Bağlanma Yolu Olan Balkanlar / 5889

Galip Çağ Türkiye-Yugoslavya İlişkilerinde Lozan Barış Anlaşması ve Etkileri / 5897

Didem Ekinci Bosna-Hersek'te Osmanlı İzleri ve Bosna-Hersek Türkiye Cumhuriyeti İlişkileri / 5902

Kader Özlem Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD'nin ve Türkiye'nin Balkanlar Politikalarının Karşılaştırılması / 5910

Erjada Progonati Yeni Dönem Türk Dış Politikasında Balkan Jeopolitiği ve Çamerya Sorunu / 5927

Mubarrerem Gürkaynak Türk Dış Politikasında Batı Balkanların Yeri ve Önemi / 5939
Hüseyin Kansu Balkanların Türk Dış Politikasındaki Rolü / 5944

Balkanlarda Barış, İstikrar ve Gelecek

Nazif Mandacı Batı Balkanlarda İstikrarlı Barış ve Uzlaşma Süreci / 5950
Sezai Özçelik Çatışma Bilimleri ve Çatışma Haritalaması Çerçevesinde
Balkanlar / 5966
Gülara Yenisey Balkanlarda Çatışma Kültüründen Barış İçinde Bir Arada Yaşama
Kültürüne / 5983
Gürbüz Özdemir Farklılıkların Esas ve Aynılıkların İstisna Olduğu Balkanlarda
Birlikte Yaşama Modeli: Radikal Demokrasi / 5987
Miroljub Jevtic Batı Balkanların ve Din Odaklı Siyasal Partilerin
Demokratikleştirilmesi / 6004
Fatih Fuat Tuncer Uluslararası İlişkilerde Politika Aracı Olarak Din: Balkanlar
Örneği / 6014
Birgül Demirtaş Kısırdöngünün Kırılmadığı Balkanlar: Yeni Küresel Okumalar ve
Bölgesel Dinamikler / 6036
Zuhâl Mert Uzuner Geleceğin Balkanlarda Tahayyülü / 6040
Murat Yusuf Uçan 2050 Yılına 38 Yıl Kala Balkanlar, Dünya ve Türkiye: Müzakere
Yönetimi Yaklaşımı / 6050
Suat Güç Balkanlarda Tersine Göç / 6059

Balkanlarda Güvenlik

Mustafa Türkeş Balkanlar'da Güvenlik ve İstikrar Arayışları: Sorunlar
Dönüşüyor / 6066
Murat Yorulmaz Uluslararası Güvenliğin Değişen Sistematiği: Balkanlarda
Güvenliğin Sağlanmasında Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Rolü / 6076
İbrahim Arslan Bölgesel Silahların Kontrolü, Doğrulama ve Uygulamaya Yardım
Merkezi'nin Balkanların Avrupa'ya Entegrasyon Sürecine Katkısı / 6090
Erhan Türbedar Balkanlar'da Terörizm Tehdidi: Gerçek mi, Hayal mi? / 6101

ÇEŞİTLEMELER

Tetsuya Sahara "Yükselen Doğu ve Çöken Batı": I. Dünya Savaşı ve Japon Faşizm
İdeolojisi Olarak "Asyacılığın" Yükselişi / 6117
Zekeriya Demir Bosna ve Kosova Savaşlarında Özel Askeri Şirketler / 6133

Atatürk ve Balkanlar

Abmet Eyicil Atatürk Devrinde Türkiye'nin Balkan Politikası / 6141
Necati Çayırılı Atatürk ve Balkan Barışı (1923-1938) / 6156
İbrahim Ethem Atnur Mustafa Kemal Atatürk'ün Hocası Manastırlı Mehmet Tevfik
Bilge Bey / 6166

Bengül Salman Bolat Atatürk Dönemi Türk-Bulgar İlişkilerinin Siyasi, Sosyal ve Kültürel Boyutları / 6175

Mahmut Bolat Mustafa Kemal Atatürk'ün İzlenimleri ile Sofya Günleri / 6183

Filiz Mehmetoğlu Atamın Aşk Mektubu, Eleni Karinte'den Mustafa Kemâl'e... / 6190

Balkanlar ve Medya

Iordanka Bibina Geç Dönem Osmanlı Türkiyesi ve Bulgar Basınında Balkan Federasyonu Fikri / 6193

Abmet Gündüz "Osmanlı Telgraf Ajansı" Kayıtlarına Göre Balkanlardan Haberler / 6204

Mehmet Ali Karaman George Nerkene Weldberg (Mehmet Zeki Bey)'in Müdafaa-Millie Gazetesi ve Balkanlar / 6239

Bülent Yıldırım Latin Harflerine Geçiş Sürecinde Bulgaristan'daki Türk Basını'na Türkiye Cumhuriyeti'nin Yardımları / 6248

Salih Okumuş Kosova'da Yayınlanan Türkçe Gazete ve Dergiler / 6254

Haşim Erdoğan Balkan Savaşları Sürecinde Erciyes Gazetesi'nin Üstlendiği Rol / 6275

Kosova'da Yayınlanan Türkçe Gazete ve Dergiler

Salih Okumuş*

6254

Yaklaşık beş yüz yıl Osmanlı hakimiyeti altında kalan Balkan coğrafyası, Türk tarihi açısından son derece önemlidir. Bölge Osmanlıdan sonra yeniden şekillenir. Türkçe ve Türk kimliği için karanlık bir dönem başlar. II. Dünya savaşından sonra bilbassa eski Yugoslavya topraklarında yaşayan Türkler, Türkçe eğitim yapmaya ve Türkçe yayınlar basmaya muvaffak olur. Bu çerçevede Üsküpte Birlik, Priştinede Tan yayınları kurulur. Çeşitli gazete ve dergiler yayınlanır, kitaplar basılır. Türkçe Radyo ve Televizyon yayını yapılır. Bütün bunlar, bir yandan bölgedeki Türk topluluklarının varlıklarını devam ettirmelerine önemli bir katkı sağlarken diğer yandan da geçmişin izlerini sürmemize yardımcı olur.

Bu çalışma ile amacımız, Kosova'da Yayınlanan Türkçe gazete ve dergilerin son elli yıllık macerasını ele almak ve bu alanda çalışacaklar için bazı ipuçları vermektir.

Giriş

Balkanlar, insanlık tarihi bakımından oldukça eski ve önemli bir coğrafyadır. Bölgedeki Türk varlığı, çok eskilere dayanır. Balkanlardaki asıl kalıcı ilişkiler ise, Osmanlı ile kurulur. Balkanlar, hem Osmanlı devlet yönetimine, hem de Osmanlı edebiyatına damga vuran şahsiyetleri yetiştirmesi bakımında da önemli bir bölgedir. Geçmişten gelen sosyal ve kültürel bağlar, geçmişte kurulan bu güzel ilişkiler günümüzde de halen devam etmektedir.

Ancak Osmanlı'nın bu topraklardan çekilmesiyle durum değişir. Yaşanan sıkıntılar yüzünden göçler başlar. 1917 Bolşevik ihtilalinden sonra bölge Varşova Paktıyla kurulan demir perdenin karanlığına gömülür. Türk varlığı azınlık durumuna düşer. Giderek artan baskı ve şiddet eğilimleri Türkçe'yi de derinden etkiler. Yeni bir göç dalgası başlar. İkinci dünya savaşının sonuna kadar, bölgedeki Türk varlığı resmen tanınmaz ve bütün ulusal haklarından yoksun kalır. 1912-1951 yılları Türkçe için kapalı ve karanlık bir dönemdir. Bölgede Osmanlıdan sonra yaşanan önemli tarihi gelişmeler, buradaki Türk varlığını olumsuz yönde etkilese de tamamen yok edemez ve Türkçenin bölgedeki etkinliğinin önüne geçemez. Çünkü Osmanlıdan başlayarak Balkanlarda Türk diliyle meydana getirilen -hatta etnik bakımdan Türk olmayanların bile katkıda bulunduğu- zengin bir edebi varlık bulunur.

Ancak II. Dünya Savaşından sonra kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ile ülkede yaşayan azınlıklar birçok haklara sahip olur. Bu hakların en çok tezahür ettiği alan basın-yayındır. Bu çerçevede, 1944 yılında Makedonya'da kurulan Birlik gazetesinin neşri ile başlayan bu süreç, Türkçe radyo, gazete, dergi yayını ve kitap baskılarıyla devam eder. Bölgede yeni bir edebi çevre oluşturulur. Modern Balkan Türk edebiyatının kurulmasına zemin hazırlayan bu çevre, Yugoslav coğrafyasında büyük etki bırakır. Fakat Kosova özerk bölgesinde yaşayan Türkler, ancak 1969 yılından itibaren Kosova'da yayımlanmaya başlayan gazete ve dergiler vasıtasıyla bu imkânlara kavuşabilirler.¹

1960'lı yılların sonlarına doğru Kosova Özerk Bölgesinde de edebiyat ve sanat hareketi yoğunluk kazanır. 1 Mayıs 1969 tarihinde Priştine'de Tan gazetesi çıkar. Tan Yayın Şirketi denilebilir ki, Birlik yayınlarının Üsküpte yaptığı işin aynısını burada yapar. Kısa

(*) Doç. Dr., Priştina Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Kosova.

(1) İsen, Mustafa, "Varayım Gideyim Urumeli'ne, Türk Edebiyatı'nın Balkan Boyutu", İstanbul 2009, s.17.

bir süre sonra da Kosova'da yaşayan Türk halkının sanat hareketlerini kitlelere duyurabilecekleri sanat dergileri çıkmaya başlar. Bunlar, üç ayda bir -sonra iki ayda bir- çıkan Çevren (1973), Prizren'de Doğru Yol KGS, Dergisinin çıkardığı Esin (1976) ve Tan gazetesi'nin bünyesinde çıkan Kuş dergisidir (1979). Bu dergiler, Kosova'da yaşayan Türk halkının kültür ve sanat hareketlerini canlandırıp geliştirir. Şehir merkezlerinden köylere kadar Türkçe eğitim yapan okulların açılması, ders kitaplarının Türkçe basılması ve Türk dilinde eğitim yapan fakülte ve yüksek okulların açılması, Türk kültür hayatının Yugoslavya sınırları içinde büyüyüp gelişmesine zemin hazırlar. Bu bakımdan çağdaş Yugoslavya Türk edebiyatı, Birlik ve Tan gazetelerinin çatısı altında başlayıp gelişmiştir denilebilir. Ancak Balkan Türk edebiyatının kökleşmesi 1960'lı yıllardan sonra olur. Bu tarihe kadar çok sayıda gazete, dergi ve kitap yayımlanır. Bilhassa Birlik ve Tan dizileri çevresinde yayımlanan sayısız kitapları zikretmek yerinde olur. Çeşitli kültür, sanat ve edebiyat faaliyetlerine imza atılır. Türk ve yabancı yazarlardan oluşan bir yazar kadrosu oluşturulur. Türkiye edebiyatından örnekler yer verilir. Dünya edebiyatından çeviriler yapılır. Birlik ve Tan çerçevesinde telif ve çeviri olmak üzere Türk diline kazandırılmış yaklaşık olarak 300 civarında eser bulunur.²

1990'ların başında çıkan ve Yugoslavya'nın parçalanması ile sonuçlanan olaylar, Balkan coğrafyasında yaşayan Türkleri de etkiler. Türkçe yeniden yasaklı günlerine geri döner. Bu durum kendi kimliğini ve dilini korumak isteyen Türkleri bir araya getirir. Büyük bir kültürel mücadele başlar. Bu mücadele için seçilen yollardan biri de, gazete ve dergi çıkartarak milli kimliği korumak olmuştur. Kosovada yayın yapmış ve yapmakta olan gazete ve dergilerin hepsi bu çabanın sonucudur.

Kosova, 1999 yılında NATO savaşından sonra, uluslararası gücün yönetimine girer, 2008 yılında da bağımsızlığını ilan

eder. Bağımsızlıktan sonra her iki bölgedeki edebi anlayış kendi mecralarında akmaya ve gelişmeye başlar. Kosova'da Tan yayınlarının başlattığı bu kutsal görev, Nato saldırısından sonra, "Yeni Dönem" haftalık gazetesi (24 Kasım 1999), "Çığ" Yazın Sanat Dergisi (Ocak-Şubat 1999), Türkçem Aylık Popüler Çocuk Dergisi (1999), "Sofra" Kültür-Sanat Dergisi (Ocak 1999), "Bay" Balkan Aydınları ve Yazarları Aktüel Kültür Sanat Dergisi (Prizren, Eylül 1994), Mamuşa'da "Derya" Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi (2002), "Bal-Tam" Türklük Bilgisi Dergisi (2004), "Kosova Haber" Sanal gazetesi (Nisan 2006), Kosova habert, "Bahar" Çocuk Aylık Dergisi (Nisan 2007), "İmza" Toplum Bilim Kültür Sanat Dergisi (Aralık 2012) ile Makedonya'nın başkenti Üsküp'te "Birlik" Gazetesi çerçevesinde çocuk dergileri de yayımlanmıştır. "Bahçe" (Eylül-Ekim 2004), yayımlanır. "Köprü" Kültür Sanat Dergisi (2002), "Ufuk" Kültür Sanat Eğitim ve Aktüalite Dergisi (Ocak 2009) ve Resne'de yayımlanan "Kızıl Elma" dergilerini eklemek gerekir.

17 Şubat 2008 tarihinde Kosova'nın tam bağımsızlığını kazanması ile Türkçe dergi ve gazeteler için daha rahat bir döneme girilir. Bugün Kosova Türk toplumu için az sayıda da olsa bazı gazete ve dergiler, yayınlarına Türkçe olarak devam etmektedir.

Bu çalışma, Yeni Türkiye yayınlarının Balkanlara yönelik özel cildi için, yeniden hazırlanmıştır. Yazının iskeletini H.Hüseyin Demir ve Murat Çabanla birlikte 2013 yılında Tiranda sunduğumuz aynı adlı tebliğ oluşturmaktadır. Ayrıca, daha evvel bu alanda yayınladığımız çeşitli makale ve tebliğlerden de faydalanılmıştır. Makale, gazete ve dergi olmak üzere iki başlıktan oluşmaktadır. Gazeteler de basılı ve internet olmak üzere iki alt başlığa ayrılır. Dergiler ise ağırlıklı olarak basımı yapılan yayınlardır. Bunlar da, Bilimsel Dergiler, Edebiyat, Sanat ve Kültür Dergileri ile Çocuk Dergileri biçiminde tasnif edilmiş-

(2) Kaya, İ. Güven: Yugoslavya Türk Halkı Yazınına Gerçekçi Bir Bakış, Tan Yayınları, Priştine 1986, sayfa 10.

tir. Ancak tespit edip ulaşamadığımız dergiler ise, diğerleri başlığı altında sadece isimleri verilerek belirtilmiştir. Umuyoruz ilerleyen çalışmalarda bu eksikler de giderilebilir. Ayrıca, bu alanda çalışma yapacaklar için bilhassa belirtmek isteriz ki, yukarıda adları zikredilen gazete ve dergiler imkânlarımız ölçüsünde taranarak PDF formatına aktarılmaktadır. Yıl sonuna kadar bu konuda önemli bir mesafe alacağımızı düşünüyoruz.

Şimdi isterseniz, Kosova'da Türkçe olarak yayınlanan gazete ve dergiler üzerinde duralım:

Kosova'da Yayınlanan Türkçe Gazete ve Dergiler

A. Gazeteler

1. Basılı Gazeteler

6256 a. Tan Gazetesi

Balkanlardaki Türk Halkı için 1912'de başlayan suskunluk, 1951 yılında Türk kimliğinin tanınmasıyla son bulur. Devletin, her topluma kendi diliyle eğitim ve yayın hakkı vermesiyle Türkler için yeni bir dönem başlar. Devlet tarafından desteklenen Tan Basın ve Yayıncılık şirketi kurulur. 1 Mayıs 1969 tarihinde Tan Gazetesi yayın hayatına başlar. Kosova'da otuz yıl (30) aralıksız yayınlanan en uzun ömürlü Türkçe gazete olarak karşımıza çıkan Tan, 20 Mart 1999 tarihinde yayınlanan son sayısı ile da tozlu raflardaki yerini alır. Haftalık yayınlanan Tan Gazetesi, toplam 1.536 sayıya ulaşmıştır.

Tan gazetesi, toplumsal, siyasal ve kültürel haftalık bir gazetedir. Yayınlandığı yıllarda Kosovada yaşayan Türklerin sesi olduğu olmuştur. Türk halkının ihtiyacı olan her türlü yazıyı yayımlar. Gazetenin genel olarak haber ağırlıklı bir yapısı vardır. Ancak diğer bölümleri de oldukça doludur. Sayfalarında hikâye, şiir, halk edebiyatı ürünleri, edebiyat

yazıları, dil ve dil öğretimi, folklor, tiyatro, toplumsal, politik, ekonomik, kültürel ve eğitim konularında yazılmış, haber, rapor, söyleşi, tanıtım, deneme, makale, değini gibi çok sayıda yazı bulunur. Edebi eserler, Türk ve Dünya edebiyatından seçkiler/çeviriler dikkati çeker. Magazin ve spor sayfaları yer alır. Haftalık radyo ve televizyon programı verilir. Ayrıca çocuklara ve kadınlara yönelik sayfalar bulunur.

1980 yılında gazetenin Genel Yayın Yönetmeni olan Nevzat Hüdaverdi, gazetenin içeriğini şu cümlelerle anlatır:

*"Kosova'da Türk halkına seslenen tek gazete olduğu için Tan, günlük enformatik, politik olaylarla ilk beş sayfasını dolduruyoruz. Kalan sayfalarını ise, Kosova'da yaşayan Türk halkının gereksinimlerine göre düzenliyoruz. Bu kalan 11 sayfası için de kültür, eğitim, öğretim, çocuklara ait sayfamız var, kadınlara ait bir sayfamız var, yazın sayfamız var, söyleşi sayfamız var, spor sayfamız var vs. Ve bu sayfalar içinde genellikle, Türk halkının kültürel kalkınması yolunda karşılaştığı sorunları ele alıyoruz. Bu yolda elde ettiği başarıları inceliyoruz."*³

Tan gazetesinin ilk 20 sayısı 15 günde bir çıkar. 3 Mart 1970 tarihinden sonra gazete haftalık çıkmaya başlar. Gazetenin kimlik bilgileri ana sayfada, gazete adının hemen altında ve son sayfada verilir. Künyede gazetenin çıktığı yıl, sayı, çıkış tarihi, başyazarı, gazeteyi hazırlayanlar, gazete fiyatı, abone koşulları, cari hesap, telefon ve iletişim bilgileri yer alır. Son sayfada ise, gazetenin basıldığı yer, fiyatı, banka hesap numarası ve adres bilgileri verilir. İlk sayıdan başlayarak gazetenin son sayısına kadar gazeteyi hazırlayan redaksiyon üyeleri künye bilgilerinde belirtilir. Gazetenin müdürü aynı zamanda gazetenin başyazarı (editörü) olarak kurucu tarafından atanır. Tan gazetesinde bu göreve atanan müdür ve başyazarlar sırasıyla şöyledir: *Süleyman Brina, Bedri Selim, Nevzat Hüdaverdi, Şakir Maksut, Raif Virmişa ve Enver Baki.*

(3) Ali Sirmen, Kosova'da Türk Dili ve Kültürü (Röportaj), Cumhuriyet Gazetesi, 02.10.1981.

Tan gazetesi, Türkçe harf ve karakterlerin bulunmayışı nedeniyle Priştine’de basılamaz. 1969 - 1977 yılları arasında Üsküp “Nova Makedonya” matbaasında, 1978 yılından itibaren de, Priştine’de yeni yapılan Basın Sarayı’nın bitişiğindeki “Rilindya” matbaasında basılır. İlk yıllarda bilhassa baskı tekniğinin eskiliği ve teknik aksaklıklar nedeniyle çeşitli dil ve imla hatalarına rastlanır.

Tan gazetesi A3 ebadında basılan bir gazetedir. Ancak yıllara göre gazetenin ebadında da bazı değişiklikler gözlenir. 1969-1977 yıllarında Üsküp “Nova Makedonya” matbaasında basıldığı dönemde gazetenin ebadı, 27x38 cm’dir. Bu dönemde orta boy bir gazete görünümünde olan Tan, 1978 - 1990 yıllarında ise, standard boya ulaşır. Gazete, bu yıllarda Priştine “Rilindya” matbaasında basılır. Bundan sonra kapanıncaya kadar, 32x45 cm formatında yayınlanır. Uzun yıllar 16 sayfa olarak basılır. 1990’ların başında Yugoslavya’da iç karışıklıklar başlar. Ekonomik problemler baş gösterir. Gazete de bundan nasibini alır, sayfalarını, önce 12’ye, savaşın başlamasıyla da 8’e düşürür. Kısaca Tan gazetesi, 16, 12 ve 8 sayfalık formlar halinde basılır. Tan’ın başlangıçta tirajı 2000’dir. Sonraki yıllarda tirajı giderek yükselir ve 3500’ü geçer. Gazete Kosova, Makedonya ve Türkiyede satılır.

Tan gazetesi şekil ve içerik açısından iki dönemde incelenebilir. İlk dönem 80’lerin sonuna kadar devam eder. İlk yıllarda sayfa yapısı tam oluşmamıştır. Ayrıca gazetenin bölümleri de yoktur. Zaman zaman yapılan değişikliklerden bu hususta bir arayışın sürdüğü açıkça görülür. İlerleyen dönemlerde gazete sayfaları çeşitli bölümlere ayrılır. Bazı değişiklikler yaşansa da, 1980’li yıllarda gazetenin sayfa adları kesinleşir. Buna göre gazete şu sayfalardan oluşur: Ana Sayfa, İç olaylar, Dünya, Ekonomi, Belediyelerimiz, Kültür - Eğitim, Yazın-Sanat, Kadın ve Sağlık, Şiir Sofrası, Çocuk, Radyo-Tv-Filmler, Kronik ve Spor Sayfaları. Ancak son yıllarda bu isimlerin bazılarında da değişikliğe gidilmiştir.

Tan gazetesi, yayın dili olarak Türkiye Türkçesini esas alır. Bu durum Türkçe’nin gelişmesinde de etkili olur. Gazetenin çıktığı ilk dönemlerde yayınlanan yazı ve haberlerin çoğu, devrin toplumsal ve politik tavrını yansıtır. 1951 yılında Türkçenin itibarının iade edilmesiyle birlikte açılan okullarda Türk Dil Kurumunun benimsediği latin alfabesi ile eğitim yapılır. Tan redaksiyonu da o yıllarda Türkiyede bazı kesimler tarafından benimsenen dilde sadeleşme taraftarıdır. Bir çok yeni sözcük üretilir. Zaman zaman aşırılığa kaçan bazı yazarların kullandığı ‘öz Türkçe’ sözcük ve tanımlamaların anlamını bugün dahi çözmek hiç de kolay değildir.

Türkçe ve Türklük açısından bir lokomotif işlevi gören Tan gazetesi, bilhassa Türk azınlığının bilinçleşmesi, birlik ve beraberliğin sağlanması açısından önemli yayınlar ve etkinlikler yapar. Kurulduğu ilk günden itibaren Tan sadece sıradan bir haber gazetesi olmaz. Eğitim, kültür, edebiyat ve sanat alanlarında da önemli başarılarla imza atar. Çağdaş Kosova Türk Edebiyatının gelişmesi için tüm imkânlarını zorlar. Yeni ve genç kuşakların yetişmesi için gayret sarf eder. Onlardan gelen şiir, yazı, çizim ve röportajlara geniş yer verir.

Tan gazetesinde Kosova, Yugoslavya, Türkiye ve dünya edebiyatının seçkin yazar ve şairlerinin eserlerine yer verilir. Yabancı yazılar tercüme edilerek yayınlanır. Gazetede yazıları çıkan gazeteci yazarlar arasında sürekli kadroda olan ve işe alınan profesyonel gazetecilerin yanı sıra, dışarıdan yazı gönderen isimler de bulunur. Bu manada, Yugoslavya Çağdaş Türk Edebiyatı “Birlik” ve “Tan” yayınevlerinin çatısı altında filizlenip büyümüştür denilebilir. Tan Gazetesi özellikle Kosova’da yaşayan Türk halkını cesaretlendirerek diğer toplumlar karşısında kendi varlıklarını ortaya koymakta ve korumakta etkin bir rol oynamıştır.

Tan’la birlikte yayıncılık faaliyetleri daha da hızlanır. Tan’ın oluşturduğu yayın

ortamı ile yetiştirdiği yazar kadrosu yayıncılık konusunda en verimli dönemini yaşar. Bilhassa dergicilikte büyük bir canlanma olur. 1971 yılında Prizrende, Doğru Yol Derneği tarafından çıkarılan *Doğru Yol* (sonradan ismi *Esin* olarak değişir), 1973 yılında Tan yayınlarınca çıkarılan *Çevren*, 1979 yılında yayın hayatına başlaya *Kuş* dergileri hep bu ortamdan beslenir. Sonraki yıllarda da onlarca dergi ve gazete Kosovadaki Türkçe yayın hayatına dahil olur. Tan'dan sonra yayınlanan bütün gazete ve dergilere Tan'ın etkisi olmuştur.

Ayrıca Kosova Türk halkının kitap ihtiyacını karşılamak amacıyla Tan Kitap Dizisi oluşturulur. Bu çerçevede 1974-1999 tarihleri arasında başta hikâye, roman, tiyatro, şiir, antoloji ve biyografi türlerinde olmak üzere 150'den fazla kitap yayımlanır. Kitaplar, 60 ile 250 sayfadan oluşur. Bunların içerisinde eski Yugoslavyadaki Türk yazarların eserleri çoğunluktadır. Ayrıca Yugoslavyada yaşayan diğer toplulukların eserlerinden de tercümeleler bulunur. Türkiyeden bazı yayın evleriyle ortak yayınlar yapılır. Bu yayınlar Türkiye'de ve Kosova'da satılır.

b. Yeni Dönem Gazetesi

1990'lı yılların başında Yugoslavya'da başlayan iç karışıklıklar Kosovaya sirayet eder. Kosova'daki büyük mücadele 1999 yılındaki NATO'nun müdahalesiyle son bulur. Türk toplumu gerek savaş döneminde gerekse, müdahaleden sonra çeşitli zorluklarla karşılaşmaya kalır. Kosova'nın yönetimini geçici olarak ele alan yabancı misyonlar, "*Kosova'da Türk yok, sadece Türkçe konuşanlar var.*"⁴ diyerek, Türklerin ve Türkçenin resmi varlığını kabul etmezler. Böyle bir ortamda, Yeni Dönem gazetesi yayın hayatına başlar. "*Yeni Dönem Türk Medyası*" adlı kuruluşun bünyesinde yayımlanan gazetenin sahibi Mehmet Bütüç'tür. İlk sayısı 24 Kasım 1999 tarihinde basılan Yeni Dönem, "*Kosova Türklerinin İlk Bağımsız Gazetesi*" şeklinde tanımlanabilir.

Gazetenin kurucusu, Mehmet Bütüç, Yazı İşleri Müdürü ise Sencar Karamuço'dur. Haber gazetesi olması nedeniyle genel muhabirlere ek olarak Balkan ve Ankara, Gilan ve Mamuşa muhabirleri de bulunmaktadır. Yeni Dönem Türk Medyası Danışma Kurulu; Fikri Şişko, Refki Taç, Zeynel Beksaç, Agim Rifat Yeşeren, Levent Koro, Elsev Brina'dan oluşmaktadır.

Gazete, Orta boy bir gazetedir. (Tabloid boy 59,7 cm x 37,5 cm) Haftada bir 20 sayfa olarak yayınlanır. Dergide farklı başlıklardan oluşan -bazen bölüm ismi değişse de toplam 15 bölüm bulunur. Bölümler; Kosova, Balkan, Dünya, Türkiye, Güncel, Bulmaca Köşesi, Kitap Tanıtımı, Gençlik, Çocuk, Kültür-Sanat, Duyurular (Konkurs), Sağlık, Toplum ve Spor'dur.

Haber ile ilgili bölümlerin dışındaki bölümlerde kadın ve aile hayatı için gerekli bilgiler, çocukların kültürel ve dini eğitimi, yemek kültürü, hikaye, mani, tekerleme, şiir gibi edebi türler, eski ünlü yazarlar, şairler ve Kosova Türk kültürüne ait yazılar yer almaktadır. Spor bölümünde ise dünya spor haberleri yanında Türkiye spor haberlerine de yer verilir.

Prizrende yayınlanan gazete, haber ve yorum ağırlıklıdır. Haftalık olarak basılan Yeni Dönem Gazetesi, 2008 yılına kadar devam eder. Gazetenin ayakta kalması için bir süre TİKA tarafından maddi olarak desteklenir. Ancak zamanla kesilen maddi yardımlar, gazetenin kapanmasına neden olur. 10 yıl boyunca aralıksız yayımlanan gazete, maddi imkansızlıklar nedeniyle 17 Temmuz 2008 tarihinde 436. sayısıyla yayın hayatından kalkar. Kapandıktan sonra Kosova, eski Yugoslavya ülkeleri, Azerbaycan ve Türkiye'den çok sayıda manevi destek mektupları alır. Kosovanın bağımsızlığından sonra yayımlanan ilk Türkçe gazetenin kapanmaması için yapılan çalışmalar sonuç vermez.

(4) Mehmet Bütüç, Yeni Dönem, Özel Sayı, s.2, 2008.

Yeni Dönem Gazetesi, Bağımsızlıktan sonra kendisini toparlamaya çalışan Kosova Türk toplumunun eğitim, kültür, haberleşme ve diğer bir çok alanda hizmetinde bulunur. Demokratikleşme, yerel ve merkezi birimlerin kurumsallaşması, sivil toplumun oluşturulması, entegrasyon ve çok uluslu değerlerin yaşatılması ile eğitim, kültür ve ana dili eğitimi alanlarında çok etkin bir rol oynar.⁵

c. *Evlad-ı Fatihan Gazetesi*

Evlad-ı Fatihan, Türk Kültürü ve Medya Derneği'nin yayımladığı ve halen Kosova'da basılı yayın yapan tek Türkçe gazetedir. "*Kosova Türklerinin Hür ve Bağımsız Sesi*" sloganıyla yayımlanan gazete, haber ağırlıklıdır. Güncel konuların yanısıra Kosova ile Türkiye'deki gelişmelere de yer verir. Ayrıca kültür-sanat olaylarına da kapılarını kapatmaz.

İlk sayısı Şubat 2013 tarihinde yayımlanan Evlad-ı Fatihan, bugün 18. sayısına ulaşmıştır. 15 günde bir yayımlanan gazetenin editörü, Avukat Reyhan Süleyman'dır. Gazete, Prizrende basılır ve buradan bütün Kosovaya, hatta Almanya, Avusturya gibi bazı Avrupa ülkeleri ile Türkiye'ye ulaştırılır. 10 sayfadan oluşan gazetenin dağıtım sistemi ise, abonelik sistemi ile yapılır. Tirajı 2000 civarındadır.

Adını Fatih Sultan Mehmet'in bölgeyi Fethinden alan gazetenin, isim hikayesi editörü Reyhan Süleyman'ın ağzından şöyle anlatılır: "*Evlad-ı Fatihan ismini, Fatih Sultan Mehmed'in Prizren'i fethetmesinden dolayı, gazeteye isim olarak verdik. Bizler de burada, onun evlâtlarıyız, torunlarıyız.*"⁶

Gazetenin asıl hedefi Kosova Türklerinin bugüne kadar kaybetmiş olduğu değerleri topluma yeniden kazandırmaktır. Çeşitli sebeplerle eserlerini halka ulaştıramayan araştırmacı ve yazarların elinden tutmak, seslerini duyurmak ve onlara yer açmaktır. Kısacası Kosova'da Türklük değerlerini yeniden uyanırtmak ve canlandırmaktır.⁷ Gazetenin bir başka amacı da Kosova gençliğinde kaybol-

maya başlayan okuma alışkanlığını tekrar kazandırmaktır.

2. İnternet Gazeteleri

a. *Kosova Haber*

Kosova Haber bir internet gazetesidir. Entellektüel ve Medya Derneği tarafından 2006 yılında ilk sayısını yayınlayan gazete, güncel haber sunmak ve internet kullanıcısının habere ulaşmasını kolaylaştırmak için oluşturulmuş haber esaslı bir internet sitesidir. İç dizayn ve teknik özellikleri açısından oldukça kullanışlıdır. www.kosovahaber.net adresinden yayın yapmaktadır.

Gazete, dürüst, zamanında haberi ulaştırma ve ilkeli olma anlayışını benimser. Kosovada meydana gelen gelişmeleri hem kendi haberci ekibiyle hem de diğer ajanslarla işbirliği yaparak okuyucularına sunmaya çalışır.⁸ Ayrıca haber ajansı olarak da çalışan Kosova Haber'in ürettiği haberler, başta Balkanlar olmak üzere Türkiye ve Avrupadaki birçok haber yayıncısına da kaynaklık eder.

Prizrenden yayın yapmakta olan gazetenin günlük yüz binin üzerinde takipçisi bulunmaktadır.⁹ İnternet kullanıcısının habere ulaşma ihtiyacını karşılamak üzere dizayn edilmiş olan gazetede, Anasayfa, Siyaset, Ekonomi, Kültür -Sanat, Eğitim, Söyleşi, Resim-Video, Astroloji ve İlanlar bölümü bulunur. Gazetenin üyelik sistemi gerektiren bölümleri de bulunur. Sizden Gelenler ve gündemdeki olayları değerlendirmek için oluşturulmuş Anket köşesi okuyucuları ile hayat bulur.

Sitenin haber nitelikli yazıları ön plana çıkmakla birlikte Kültür-Sanat, Eğitim ve

(5) Yeni Dönem, Kosova Türk Sivil Toplum Kuruluşları'nın Yeni Dönem'e Destek Mektubu, Özel Sayı, s.1, 2008.

(6) Osman Zengin, Evlad-ı Fatihan gazetesini biliyor musunuz?, Yeni Asya, 22.08.2013.

(7) Reyhan Süleyman, Merhaba Derken, Evlad-ı Fatihan, Sayı:1, 2012.

(8) Hakkımızda, www.kosovahaber.net.

(9) Hakkımızda, www.kosovahaber.net.

Söyleşi bölümleri de dikkat çekicidir. Gazetede haberler dışında, kültür-sanat etkinliklerinden milli günlerdeki kutlamalara kadar birçok faaliyete yer verilir. Köşe yazılarının özel takipçileri bulunur. Ayrıca Kosovada Arnavutça yayımlanan gazetelerin haber başlıkları da okuyuculara sunulur. Gazete sayfalarına çeşitli reklamlar da alır. Bunlar ağırlıklı olarak Türk şirketlerine ait reklamlardır.

b. Kosova Port

2010 yılında Kosovada İnternet üzerinden Türkçe haber sitesi olarak kurulur. Kosova ve Balkanlardaki güncel gelişmeleri esas alır. Gazete, kendisini tarafsız, kaliteli ve hızlı haberciliğin temel ilkelerinden ayrılmaksızın okuyucu merkezli bir gezete olarak tanımlar.¹⁰

Gazetenin amacı, güncel, taze ve her şeyden önce özgün haberler sunmaktır. Yerinde takip edilen gelişmelerle ilgili anlaşılır ve yalın dille yazılmış haberleri okuyuculara en hızlı şekilde ulaştırmak vaz geçilmez ilkelereindir.¹¹

"Kosova'nın Haber Portalı" sloganıyla yayın yapan gazetenin merkezi Priştina'dır. Ayrıca Kosova'nın tek videolu haber sitesidir. Ela Kasap ve babası Ercan Kasap tarafından yönetilmektedir. Gazetenin dikkat çeken yönlerinden biri de çok sayıda köşe yazısının bulunmasıdır. Bu köşelerde akademisyenlerden genç yazarlara kadar bir çok isim, dil, kültür, edebiyat ve sanat olayları ile sosyal, siyasi ve politik konulara kadar bir çok meseleyi kaleme alır.

Gazetede şu bölümler bulunur: Ana sayfa, Kosova Haberleri, Siyaset, Eğitim, Kültür ve Sanat, Ekonomi, Balkanlar, Köşe Yazıları, Gündem, Sağlık, Spor, Yaşam, Video Haber'dir. Ayrıca "Son Haber" bölümünde son dakika haberleri verilmektedir. Ara başlık olarak "Adresler" bölümü de bulunmaktadır. Burada Kosovadaki bütün resmi kurumların adres ve iletişim bilgileri bulunmaktadır. Dik-

kat çeken bir başka bölümü ise "Gündem" bölümüdür. Bu bölümde, başkent Priştine'de, günlük resmi ve özel tüm etkinliklerin nerede ve ne zaman yapılacağı yazılır.

www.kosvaport.com adresinden yayın yapan gazete, Kosova merkezli haber yayınlarının önemli adreslerinden birisidir. Dili Türkçedir. Köşe yazılarından, aldığı reklamlardan ve facebook adresindeki takipçilerinden Kosovada dikkatle takip edilen bir gazete olduğu anlaşılıyor.

c. Yeni Kosova

Yeni Kosova, haber yorum ağırlıklı bir internet gazetesidir. 2012 yılı Ekim ayında yayın hayatına başlar. Kosova Türk toplumuna ve Türkçe konuşan herkese hitap etmektedir. Kosovaya yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlayan gazete "Genç Bakış" sloganıyla yola çıkar.¹²

Gazete, yeni neslin doğru, detaylı, aydınlatıcı bilgilere ulaşabilmesi, aynı zamanda hür ve bağımsız olarak kendi haber analizlerini ve makalelerini yayımlayabilmeleri için tasarlanmıştır. Gerekli kimlik bilgilerini beyan etmek şartıyla herkesin haber, yorum ve köşe yazısı yazmasına izin verilir. Hedef kitle tüm Kosova olmakla birlikte özellikle genç Kosovalılardır. Gazete, toplumda meydana gelen her türlü sosyal ve kültürel gelişmeyi okuyan, analiz eden ve bunları başkalarıyla paylaşmak isteyen insanların yazılarını paylaşmaktadır.

Gazetede Ana Sayfa, Siyaset, Makale, Tarih Dosyası, Hakkımızda, İletişim, Yazarlar, Son Eklenenler, Son Yorumlar şeklinde ana başlıklar, Haftanın makalesi, Haftanın Karikatürü, Kutlamalar gibi ara başlıklar bulunmaktadır. Yeni Kosova'da şuana kadar köşe yazısı yayımlanan yazarlar arasında Berkant Curi, Engin Selim, Erdal İsmail, Ergin Jable, İbrahim Arslan, Kaan Gencay Dani, Necati Tarhan, Özcan Pehlivanoglu, Sadullah Sipa-

(10) Hakkımızda, www.kosvaport.com.

(11) Hakkımızda, www.kosvaport.com.

(12) www.yenikosova.com.

hioglu, Yalçın Mazrek, Zeki Çalışkan'ın isimleri sayılabilir.

Köşe yazıları ve makalelerin altında yorum kısımları bulunmaktadır. Buralardan gazetenin bir hayli takipçisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bazen bir haber veya köşe yazısı için onlarca yorum yapıldığı görülür. www.yenikosova.com adresinden yayınlanmakta olan Yeni Kosova, yeni yazarlar ve yorumculara kapılarını sonun kadar açmıştır.

B. Dergiler

1. Bilimsel Dergiler

a. Çevren Dergisi

Tan Gazetesinin kültür hizmetlerinden biri de Çevren dergisidir. Tan gazetesiyile oluşturulan kültür ve sanat ortamı, kendi edebi okurunu da olurturmaya başlamıştı. Bu çerçevede, Tan yayınları tarafından Kasım 1973'te Çevren Dergisi yayınlanmaya başlar. Dergi önce Üsküpte basılır, 20. sayısından itibaren ise, Priştine'de basılarak yayın hayatına devam eder.

Çevren dergisi, "Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi" sloganıyla yayımlanır. İlk sayısından 45. sayısına kadar üç ayda bir, 45. sayısından itibaren ise, iki ayda bir yayımlanır. 75. sayıda derginin sloganı "Düşün/Kültür Dergisi" olarak değişir. Bir sonraki sayıda (76. Sayı) ise, "Bilim Kültür Dergisi" sloganıyla kendini tanımlar. Son sayısına kadar bu slogan devam eder. Dergi, 1992 Aralık ayında 92. sayısı ile yayın hayatına son verir. Ancak derginin bazı sayılarının çift olması nedeniyle toplam 82 cilttir. Ayrıca Mayıs 1984'te sayı numarası verilmeden çıkarılan bir de "Özel Sayı" bulunmaktadır.

Derginin ilk yayın yönetmeni (sorumlu yazar) Süreyya Yusuf'tur. Sonra sırasıyla Nimetullah Hafız, Arif Bozacı, Enver Baki ve son olarak da İrfan Morina bu görevi üstlenir. Dergi zengin bir içeriğe sahiptir. Bu nedenle

Yayın Kurulu da oldukça zengindir. Yayın Kurulu'nda yer alan yazar kadrosundan bazıları şunlardır: Süreyya Yusuf, Nimetullah Hafız, Enver Baki, Bayram İbrahim, Bedri Selim, Arif Bozacı, Ali Aksoy, Şakir Maksut, Süleyman Brina, Pero Stefanoviç, Enver Nobırda, İrfan Morina, Ercan Kasap, Altay Suroy, Ethem Baymak, Beyto Nobırda, Abdullah Bırvenik, Bedrettin Koro.

Çevren, kitap boyutunda çıkan dergilerdendir. Son sayılara doğru boyutu biraz büyür ama yine de orta boy kitap formatını geçemez. Sayfa sayıları her sayıda değişse de ortalama 100 sayfa civarındadır. Dergi kapağı önceleri düz tek renkte basılır, zamanla ön kapağa fotoğraf, arka kapağa da reklam konulmaya başlanır.

Derginin bazı sayıları "Özel Sayı" niteliğindedir. İlk özel sayısı İstanbul'da düzenlenen 1. Uluslararası Türk Folklor Kongresine katılan Yugoslav bilim adamlarının sunumlarını içeren 8. sayı kabul edilebilir. Çevren Dergisinin ilk yazı işleri müdürü Süreyya Yusuf'un ölümünün anısına yapılan 15. sayı, Tito'nun ölümü üzerine Tito'ya ait yazı ve şiirlere ayrılan 26. sayı, Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. Yılı münasebetiyle Atatürk'e ayrılan 31. sayı ve Tan Yayınevi tarafından düzenlenen "Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu" bildirilerinin basıldığı 87-89. sayılar hep özel sayı niteliğindedir.

Çevren, Türk toplumunun ayakta durabilmesini kültürel bakımdan kalkınmasına bağlar. "Çok çabuk gelişip değişen toplumumuzda her ulus, her milliyet, kendi yerini bulmak zorundadır. Buna ayak uydurabilmesi için her topluluğun kültürel kalkınması her halde ve en başta gelen etmenlerdendir."¹³ düşünceyle yola çıkan Çevren dergisi, kendisine bazı amaçlar belirler. Bunlar, Öncelikle Kosova coğrafyasında yazarlar yetiştirmek ve bu yazarlarla Yugoslav yazınından çeviriler yapmak, aynı zamanda Türk yazınından da özgün eserlerle iki toplum arasında köprüler kurmak ve

(13) Çevren, "Başlarken", Çevren, Yıl:1, Sayı:1, s.5, Priştine 1973.

bu tarz etkinliklere destek olmaktır. Ayrıca Türkçenin daha düzgün ve anlaşılır, daha yalın ve temiz bir Türkçe olması için çalışmalar yapmak da önemlidir.¹⁴

Çevren, muhteva bakımından üç ana başlık altında incelenebilir. Yugoslavya toplumunun genelini ve özellikle Türk toplumunu yakından ilgilendiren gündemdeki konuların derinlemesine işlendiği yazılar. Dil ve edebiyat konularında yazılmış makaleler, şiir, tercüme ve özgün yazılardan oluşan kültür, sanat yazıları. Bu yazılar içerisinde, Kosovadaki yerel ağızların özellikleri, Yugoslavyadaki Türk dilinin sorunları, Türkoloji bilim dalının bazı konuları, Türk dünyası sınırları içinde ün yapmış pek çok ünlü insan ve lider hakkında yapılan çalışmalar ve tanıtıcı yazılar dikkat çeker.

Dergide en çok kullanılan edebi tür, şiirdir. Bu şiirler öncelikle Kosovalı Türk şairlerin kendi yazdığı şiirlerdir. Ayrıca Yugoslav, Türk, Balkan ve dünya şairlerine de yer verilir. 1200'ü aşkın şiir yayınlanmıştır. Bu şiirler, Kosova ve Türkiye edebiyatlarının birbirlerini daha iyi tanımalarına yardımcı olur.¹⁵ Dil, edebiyat, folklor, mimari, müzik, kültür, sanat, siyaset, toplum ve tarih konularıyla ilgili çok sayıda makale bulunur. Ayrıca hikaye, deneme, hatıra, röportaj, tenkit, tanıtım, haber, bildiri, bibliyografya türlerinde zengin içerikli yazılar ile Kosova Türk halk edebiyatının tekerleme, mani, türkü, masal, efsane, deyim ve atasözlerine ait zengin bir malzeme bulunur.

Bu bakımdan Çevren dergisi çok zengin bir içeriğe ve yazar kadrosuna sahiptir. Sayfalarını tüm Balkan ülkeleri ve Türkiyeye açan dergi, bünyesinde 700'ün üzerinde farklı ismi ve eserlerini barındırır.¹⁶

Derginin en önemli yanı, yayınlarıyla Kosova Türk Edebiyatının oluşmasındaki büyük katkısıdır. Çevren dergisi, Kosovada yer alan Türk edebiyatını, Yugoslavya içindeki diğer milletlere, Türkiye ve dünya ülkelerine duyurur. Bunlar arasında köprü görevi ya-

par. Türkiye edebiyat çevrelerince 1970'lere kadar bilinmeyen bir alan olan Kosova Türk Edebiyatı, Çevren dergisinin katkılarıyla, Türkiye'de bilinir ve değer gören bir edebiyat haline dönüşür.

b. Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi

Bağımsızlıktan sonra Kosova'da Türk basını ekonomik sorunlar yüzünden çeşitli sıkıntılarla karşılaşır. Ancak çeşitli dernek ve şahıslara ait yayınlar ayakta kalabilir. Bunlar da çeşitli kurum ve kuruluşların yardım ve desteklerine muhtaçtır.

Bu çerçevede, 2000 yılının mart ayında, Prizren'de, Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Tacida Hafız ve eşi Nimetullah Hafız tarafından Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi kurulur. Kısa adı Bal-Tam olan merkezin amacı, Balkanlar ve Türk dünyasındaki Türkoloji sahasına giren konularda bilimsel araştırmalar yapmak, uluslararası Türkoloji sempozyumları düzenlemek ve alanla ilgili yayıncılık yapmaktır.

Tan Gazetesinin kapanmasıyla Kosova Türk edebiyatı çevrelerinin ürünlerini yayınlayacakları tek dergi olan Çevren de kapanır. Bu sebeple Hafız ailesinin amacı, Baltam Merkezi'ni kurup Çevren Dergisi'ni devam ettirmektir.

Bal-Tam Dergisi, Tarih, Dil, Edebiyat, Halk Bilimi, Eğitim, Yazın, Derleme-Tarama, Olaylar-Yayınlar gibi bölümlerden oluşmaktadır. Her sayıda yaklaşık 30 makale bulunur. Başta Türkoloji olmak üzere diğer yardımcı disiplinlerin tüm alanlarında yapılmış çalışmalara yer verilir. Önemli Türkologların portrelerine ve bibliyografyalarına yer verilir.

Avrupa'nın tek Türkoloji bilimi dergisi ünvanına sahip olan bu derginin yayın dili Türkçedir. Ancak bilhassa Türkolojiyle ilgili

(14) Çevren, (1973/1:5).

(15) Daver Krasniqi, "Çevren" Dergisinin Balkan Türkleri Edebiyatındaki Yeri ve Edebi Etkinlikleri, Bal-Tam Yay, s.48, Prizren 2007.

(16) Krasniqi, (2007:51).

başka dillerde yapılmış inceleme ve araştırmalara da sayfalarını açar. İngilizce, Rusça, Almanca ve Fransızca gibi dünya dillerinde yazılmış bilimsel makaleler, Türkçe geniş özetle birlikte yer verilir.¹⁷ Derginin, Bulgaristan, Kazakistan, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türkiye, Moldova, Sırbistan, Hırvatistan, Romanya, Özbekistan, Yunanistan, Rusya ülkelerinde Yurt Dışı Temsilcilikleri bulunmaktadır.

Dergide dünyanın dört bir tarafından yazı gönderen çok geniş bir yazar kadrosu bulunur. Bu yazarlar arasında; Kosova'dan, Bedrettin Koro, Nuran Malta, Taner Güçlütürk, Nimetullah Hafız, Tacida Hafız, Selim Selimi, Mediha Yarımhoroz, Enis Kervan, Daver Krasniç, Agim Rifat Yeşeren; Türkiye'den, Ahmet B. Ercilasun, Şükrü Haluk Akalın, Halil İnalçık, Talat Halman, İskender Pala, Necip Hablemitoğlu, Nail Tan, İsmail Parlatır, Hamza Zülfikar, Mehmet Aydın, Zeynep Korkmaz, Cem Topsakal, Tuncer Gülensoy, Baybars Gülensoy, Bünyamin Çağlayan gibi isimler sayılabilir. Ayrıca, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tataristan, Özbekistan, Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Avusturya, Rusya, Çin, Japonya ve Kore gibi ülkelerindeki değerli Türkolog ve araştırmacıların yazılarına da yer verildiğini görmek mümkündür. Baltam Türklük Bilgisi, 17. ve halen yayınlanan son sayısı itibarıyla Kosova'dan 27, Balkanlardan 164, Türk Dünyasından 52 müellifin daha çok Türkoloji Bilimi alanındaki 243 araştırma, inceleme, bilimsel sonuçlar, derleme-tarama, tanıtma ve makalelerine yer vermiştir.¹⁸

Bal-Tam, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi tarafından Kosova'da (Prizren'de) yayımlanan hakemli ve akademik bir dergidir. Yılda iki kez yayınlanır. Derginin uluslararası kaydı Paris'te yapılmıştır ve ISSN numarasına sahiptir. Derginin Sahibi Prof. Dr. Tacida Zubçeviç Hafız, mesul müdürü Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ'dır. Dergide

ayrıca, Hakem ve Danışma Kurulu bulunur. Derginin düzeltmeni Ferhat Aşıkferki ve Taner Güçlütürk'tür. Derginin kimlik bilgileri, kapakta ve künye bilgilerinin bulunduğu iç sayfada bulunur. Künyede yıl, sayı, ay, sahibi, yönetmen, iletişim gibi daha detaylı bilgiler yer alır.

2004-2014 yılları arasında 10 yıldır yayın hayatına devam eden Bal-Tam Dergisi, iki farklı matbaa tarafından basılır. Derginin kapak tasarımı, dizgi ve mizanpajı Kemal Acar tarafından yapılır. Sayılara göre kapak renkleri değişmektedir.

Bal-Tam Dergisi geniş hacimli bir dergidir. Ebadı 16x23,8 cm dir. Derginin 1. Sayısından 9. Sayısına kadar künye ve içindekiler bölümü roma rakamı ile belirtilir. Makalelerin yayınlanmaya başladığı ilk sayfa olan giriş 1 ile başlar. 10. Sayıdan itibaren künye, içindekiler ve giriş bölümü birbirinin devamı şeklinde numaralandırılır. Bal-Tam dergisinin 1. sayısından 15. sayısına kadar sayfa sayıları 290 ile 450 arasında değişir. Yalnız 2012 ve 2013 yıllarında basılan (16,17,18,19) sayıların sayfa sayıları 448'dir. Bazı sayılarda Bal-Tam tarafından yayımlanan eserlerin tanıtımı yapılır. Bu tanıtım sayfalarına sayı numarası verilmez. Ayrıca Bal-Tam bünyesinde yapılan aktivitelerin resimleri derginin arkasında bulunur. Bu resimlere sayfa sayısı verilir. Derginin dış tasarımı kuşe kapak ile kaplanmıştır. İlk sayıdan bu yana baskı kalitesinde değişiklik yoktur.

Bal-Tam dergisinin bazı sayılarında derginin yayın ve ilke prensipleri kesin kurallarla belirtilir. Derginin bazı sayılarında baskı ve imla hatalarına rastlanır. Hatta 11. sayıda yeralan yapılan yazım yanlışlıkları için 15. sayıda düzeltme cetveli verilir, yazım yanlışı bulunan yazılar düzeltilerek yeniden yayınlanır. Dergide yer alan makalelerin başlıkları aynı boyutlarda, büyük harflerle ve koyu renkte verilir. Makalenin yazarı ana başlığın hemen

(17) www.baltam.net.
(18) www.baltam.net

altında ortalanmış bir şekilde verilir. Makalenin alt başlıkları küçük harflerle ve koyu renktedir.

On yıldır yayın hayatında bulunan derginin halen 20 sayı bulunmaktadır. Dergide, yaklaşık 550-600 civarında resim bulunmaktadır. Yazar, şair, sanatçı, devlet adamı, bilim adamı gibi önemli şahsiyetlerin tanıtımlarının bazılarında resim ve fotoğraf kullanılır. Ayrıca Bal-Tam dergisi bünyesinde yapılan sempozyumlarda ve özel günlerde yapılan aktivitelerin resimlerine bolca yer verilir.

Baltam Türklük Bilgisi, Balkanlar'da Türkçe ve dünya dillerinde basılan tek bilimsel dergidir. Bugüne kadar Türkoloji sahası araştırmacılarının makalelerine, özellikle Balkan ülkelerinden değerli bilim adamlarının incelemelerine, yerli orjinal araştırmalara, genç Türkologların çalışmalarına yer veren dergi daha uzun yıllar verimli, seviyeli, bilimsel ve orjinal yayınlarına devam etmesini dileriz.

6264

2. Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergileri

a. Doğru Yol / Esin Dergisi

Prizren'de 1951 yılında Prizren'de kurulan Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği, çeşitli etkinliklerle toplumu bir arada tutmaya, kültür, sanat, edebiyat ve tiyatro gibi faaliyetlerle yeni neslin yetişmesinde rol almaya başlar. Bunun neticesinde, 1972 yılında, Dernek tarafından, "Doğru Yol" adıyla bir dergi çıkarılır. Dergi, Kosovada Türk dergi yayıncılığında ilk tecrübedir. Derginin adı 16. sayısından itibaren değişerek "Esin" adıyla yoluna devam eder. Ancak bilhassa son sayıları uzun aralıklarla çıkar. Nihayet 1986 yılında 23. sayısıyla yayın hayatına son verir.

Dergide kültür, sanat, edebiyat, folklor gibi alanlarda çok sayıda bilimsel makale yayınlanır. Ayrıca hikaye, şiir, deneme, röportaj, biyografi gibi türlerdeki yazılar ise, okuyucunun ilgisine mazhar olur. Derginin yazar-

ları arasında; Nimetullah Hafız, Altay Suroy Recepoğlu, İskender Muzbeg, Mehdi Ülkü Cibo, Hüda Leskovçalı, Necati Zekeriya, Fikri Şişko, Raif Vırmiça, Bayram Rogovalı, İrfan Morina, Hasan Mercan, Zeynel Beksaç, Süleyman Brina, İsmet Luma, Durmuş Çelina, Selaettin Koka, Sadık Tanyol, Fevzi Tüfekçi, Ethem Baymak gibi isimler bulunur.

Kültür ve Sanat Dergisi sloganıyla çıkan dergi, Yugoslavya zamanına aittir. Bu sebeple, yayımlanan yazılarda o devrin etkileri görülür. Hatta bu etkiyi dergide çıkan yazıların başlıklarından bile takip etmek mümkündür. Dergide yayınlanan bazı makalelerin başlıkları şöyledir: Kosova Gençleri ve Marksist Eğitim, Yoldaş Tito'nun Çağında Yaşadığımız İçin Mutluyuz ve Gururluyuz, Bugünkü Özgürlüğümüzde Dün Ölenlerin Kişiliği Var, Yugoslavya Türk Halk Yazarlarının Yapıtlarında Halk Kurtuluş Savaşı ve Sosyalist Devrim, Arnavut, Sırp ve Türk Atasözlerinde Benzerlikler.

b. Bay Dergisi

1992 yılında Çevren dergisinin kapanmasıyla Kosova Türk aydınlarının kendilerini ifade edebilecekleri bilimsel bir yayın organı kalmaz. Türk aydınları karşılaştıkları sorunları anlatabilecekleri bir dergiye ihtiyaç duyar. Bu amaçla Kosova Türk edebiyatçıları bir araya gelerek Osman Baymak'ın sahibi olduğu ve bağımsızlıktan sonra çıkan ilk özel dergi olan Balkan Aydınlar ve Yazarları dergisini çıkarırlar. Bay'ın "Başlarken" bölümünde derginin çıkış hikayesi şöyle anlatılır:

"Yeni bir derginin çıkmasına çoktandır gereksinme görülmüştür. Çünkü sanat edebiyat cephesinde belli başlı bir dergimiz yok. Dergiye susamışlığımız vardı. Kaygılarımızı paylaşacak bir araç bulamadık. Makedonya'dan "Birlik" gazetesi, "Sesler", "Sevinç", "Tomurcuk" dergileri, gelirken gelmez oldu. "Tan" gazetesi zor çıkarken, "Çevren", "Çığ" çıkmaz oldu. İşte böyle bir ortamda "Bay" Kültür ve sanat dergisi

(19) Başlarken, Bay, Yıl:1, Sayı:1, 1 Eylül 1994.

gün ışığına çıktı.”¹⁹

Kısa adı “BAY” olan derginin ilk sayısı, Eylül 1994’te günyüzüne çıkar. Derginin yayın merkezi Prizrendir. Sahibi ve sorumlu yazı işleri müdürü şair, yazar Osman Baymak’tır. Genel Yayın Yönetmenliği ise önceleri İsmet Luma daha sonra Devrim Baymak tarafından yürütülür. Derginin sayfa sayıları yıllara göre farklılık gösterir; ilk yıllarda 36-38 sayfa, sonraki yıllarda 22-24 sayfa, son yıllarda ise 40-42 sayfadan oluşur. 2000 yılına kadar aylık olarak ve ay isimleri belirtilerek çıkan dergi, 2000’den sonra ayları belirtmeksizin ve yılda 10-11 sayı olarak yayımlanır. 2014 yılı sonu itibarıyla, 21 yılını dolduran dergi, 220. Sayıya ulaşmıştır.

“Kültür Sanat Dergisi” sloganıyla çıkan dergi, Balkan coğrafyası başta olmak üzere Türk dünyasında yaşanan edebi, sanatsal ve kültürel etkinlikleri bilimsel bir dille sayfalarına taşır. Edebi türler açısından değerlendirildiğinde hikâye, deneme, hatıra, oyun, röportaj, tenkit, tanıtım, haber, bildiri, bibliyografya başta olmak üzere bir çok edebi türe yer verildiği görülür. Bu alanlarla ilgili bilimsel yazılara rastlanır. Ayrıca halk kültürüne ait kimi unsurların da dergide yer bulduğuna şahit oluruz. Böylece gündelik hayatın içinde olan ama unutulmaya yüz tutmuş doğum, ölüm, evlenme, bayram, yıldönümü gibi her türlü geleneksel uygulamalar, inançlar, ritüeller kaybolmaktan kurtulur. Türk el sanatlarından olan bakırcılık, kalaycılık, demircilik, semercilik, yorgancılık, sepetçilik gibi geleneksel mesleklerin tanıtıldığı yazılar da okuyucuya geçmiş hatırlatma gayretinin sonucudur.²⁰

Dergi, ilk sayılarında ağırlıklı olarak edebiyat ve dil ile ilgili konulara yer verir. Sonraki yıllarda toplumsal değişime ve gelişime paralel olarak konu yelpazesi daha da genişler. Türkoloji bilim dalının ilgi alanına giren her türlü konu ele alınmaya ve sanatsal çalışmalara yer verilmeye başlanır. Dergide bölgenin önemli kültür merkezleri (Prizren,

Saraybosna, Priştine, Üsküp) üzerine bilimsel çalışmalar yayınlanır. Ayrıca Azerbaycan sahası başta olmak üzere, Kazak, Kırgız, Türkmen şair ve yazarların hikâye, şiir ve biyografilerine de yer verilir, bu alana yönelik çok sayıda folklorik malzeme de yayınlanır. Ayrıca, Türkiyeden onlarca şiir, hikâye, deneme ve makaleye rastlamak mümkündür. Bu sayede Türk dünyasıyla ilgili bağlarını kuvvetlendiren Kosova aydınları, ana vatana olan ilgi ve hasretini de sıcak tutmayı başarır. Kosova, Bulgaristan, Batı Trakya, Arnavutluk meseleleri, Osmanlı Devleti ile ilgili yazılar, Balkanların fethi ve Osmanlı zamanında Balkanlarda hayat, Türkiyedeki kültürel, siyasi ve sosyal olaylar ve Atatürk derginin işlediği ana konulardır. Hatta bu çerçevede derginin bazı sayıları, özel sayı olarak yayınlanır: Balkanlar’da Türk Efsaneleri Özel Sayısı, Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Atatürk Özel Sayısı.

Bay dergisi, kendisine yüklenen misyonu hakkıyla yerine getirmiş, son 20 yıl boyunca Kosova başta olmak üzere tüm Türk coğrafyasında etkili olmuş, Kosova ile Türk dünyası arasında sağlam bağların kurulmasına ciddi katkılar sunmuştur. Osman Baymak, Bay dergisi ile beraber “inci” ve “Dost” adıyla iki ayrı çocuk ve gençlik dergisi daha çıkarmaktadır. Her iki derginin de sahibi ve genel yayın yönetmeni Osman Baymak’tır.

c. Çığ Dergisi

Kosova’da Türkçe konuşan şehirlerin başında Prizren gelir. Şehrin sakinlerinin tamamına yakını Türkçe bilir ve konuşur. Türkçe ile ilgili hakların aranması-korunması, Türkçe adına yapılan etkinliklerin ve çalışmaların da merkezi Prizren olagelmıştır. Bu yoğunluk zamanla Prizren edebiyat çevresini oluşturur. Priştine ise Yugoslavya zamanı Kosovasının kültür ve yönetim merkezidir. Ayrıca burada da Türkçe konuşanlar vardır. Zamanla bu şehirde de bir Türkçe edebiyat çevresi oluşur. Bu iki edebiyat çevresi bazen

(20) Fatma Açık, Prizren - Kosova’dan Türk Dünyasına Bakış: “Bay”, 7. Uluslararası Atatürk Kongresi (ATAM) ve Macedonian Academy of Sciences and Art, Makedonya, 2011

ortak, bazen de kendi başlarına ürnler vermeye, etkinlikler yapmağa Çalışırlar.

Ancak Tan Gazetesi ile Çevren ve Kuş dergilerinin Priştine’de yayımlanması Prizren edebiyat çevresini rahatsız eder. Zamanla bu rahatsızlık Çağdaş Kosova Türk Edebiyatı’nın iki gruba bölünmesine neden olur. Tan yayınlarının yöneticileri, bu iki edebiyat çevresinin birbirine düşmesini engellemek amacıyla “Çığ” Yazın ve Sanat Dergisini çıkarmayı kararlaştırır.²¹

Çığ dergisi, 1990-1993 yılları arasında Prizren’de yayımlanır. Ancak yayın hayatı oldukça kısa olur. 12. sayısıyla yayın hayatına son verilir. Çığ’ın Genel Yayın Yönetmeni Şakir Maksut, Sorumlu Yazarı ise, Zeynel Beksaç’tır. Derginin 2. sayısında, Genel Yayın Yönetmeni Raif Vırniça olur. 5-6-7. birleşik sayıda ise, Yazı İşleri Sorumlusu Hasan Mercan’dır.

6266 Derginin yazarları arasında; Hasan Mercan, Fahri Kaya, İrfan Ünver Nasrattinoğlu, Suat Engüllü, Avni Engüllü, İskender Muzbeg, Şecaattin Koka, Muzaffer Uyguner, Abdullah Rıza Ergüven, Süreyya Yusuf, Cemal K. Tunalıgil, Alaettin Tahir, Tacide Hafız, Reşit Hanadan, Vladeta Vukoviç, Rauf Alanyalı, Muhammed Ustaibo, Emin Mecian, Pregrad Palavestra, Pera Stefanoviç ve Aziz Serbest gibi isimler yer alır.

Dergi içerik bakımından edebiyat ve sanat ağırlıklıdır. Felsefi yazılar ile Çağdaş Avrupa edebiyatından verilen örnekler ve Türk dünyasına dair edebi yazılar oldukça önemlidir. Üsküp ve Sarayova çevresinde gelişen Türk ve Boşnak edebiyatına dair değerlendirmeler ise, adeta derginin bütün Yugoslav coğrafyasına hitap etmek istediğine işaret eder. Çeşitli edebi türlere ait örnekler, Eleştiri yazıları ve şiir derginin dikkat çeken diğer temalarıdır.

d. Sofra ve Derya Dergileri

Mamuşa Kosova’da bir Türk kasabası-

dır.²² Prizrene çok yakın olan Mamuşa, tarihte Prizrene bağlı bir yerleşim yeri olarak anılır. Kosovanın bağımsızlığından sonra Mamuşa kasaba statüsü ile belediyelik olur. Mamuşa Belediyesi, Kosova’da Türk nüfusunun en yoğun, en yaygın ve baskın olduğu belediyelerden birisidir. Belediye sınırlarında yaşayan nüfusun tamamına yakını Türk’tür. Belediye sınırlarında 2011 sayımına göre 5.513 kişi yaşamaktadır.

Mamuşa halkı, Türk kültür ve geleneklerini, yaşam tarzını bugüne kadar korumuştur. Kültürel hayatın ve dilin korunması amacıyla kasabada çeşitli dernekler kurulmuştur. Yine aynı amaçla dergi yayıncılığı yapılmıştır. Sofra ve Derya dergileri, bu gayretlerin ürünü olarak Mamuşa’dan yayın yapmış olan dergilerdir.

Sofra dergisi, “Kosova Türklerinin Kültür Sanat Dergisi” sloganıyla yayımlanır. Derya dergisi ise “Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi” ünvanını kullanır. Dergilerin Genel Yayın yönetmeni bugün Mamuşa Belediye Başkanlığı’nı yapan Arif Bütüç’tür. Derya dergisi 2002 yılında yayımlanır. Derya dergisinin, kitap yayınları da vardır. Vloralı Ali Asllani’nin “Hanko Hala” toplumsal lirik şiir kitabı, Türkçe ve Arnavutça olarak yayımlanır. Sofra dergisi 17 sayı çıkardıktan sonra kapanır. Şuan her iki dergi de yayın hayatına devam edememektedir.

e. Gerçek Dergisi

Gerçek dergisi, 2003 yılında Gerçek Kültür Sanat ve Spor Derneği tarafından yayımlanır. Dernek, eski Yugoslav döneminde Kosova’da Türkler tarafından kurulan ilk dernektir. 1951 yılında kurulan derneğin ilk adı “Yeni Hayat”tır. 2 Mart 1969 tarihinden

(21) Krasniqi, (2007:26).

(22) Mamuşa adı, Osmanlı padişahı II. Mahmut’un isminden hareketle, Mahmut Paşa veya Mahmut Şah isminden geldiği sanılmaktadır. Mamuşa, Anadolu’daki bir kasabadan farklıdır. 19. yüzyılın başında Padişah II. Mahmut bu çevreye hanlar, konaklar, camiler inşa ettirmektedir. Bu sırada Anadolu’nun orta kesiminden, bir fikre göre Tokat civarından getirilen Türk ahali Mamuşa bölgesine yerleştirilir.

itibaren derneğin adı “Gerçek Derneği” olarak değişir. Derneğin tarihçesine bakıldığında kültür çalışmaları kapsamında çok sayıda grup, ekip ve bireyin etkinlik gösterdiği görülür. Gerçek Derneği, Kosova’daki zengin Türk kültürünün, edebiyat ve sanatı ile gelenek ve göreneklerinin günümüze kadar korunması ve muhafaza edilmesinde çok etkin bir rol oynamıştır.

Gerçek dergisi de bağımsızlık sonrası çıkan dergilerdendir. Muhteva bakımından daha çok adı geçen derneğin bülteni gibi çalışır. Derneğin “www.gercekdernegi.org” adlı sitesinde, derginin yayınlanışı şu cümlelerle anlatılır.

“Bugün derneğimiz bir enstiti misali günlük etkinlikleri dışında Kosova’ya gelen kültür-sanat dernekleri ve başka heyetleri kabul ederek Kosova hakkında bilgi vermekte, misafirlere evsahipliği yapmaktadır. Dernekte bu tür etkinlikler giderek yoğunluk kazanmaktadır. Dolayısıyla bu kadar çok faaliyeti halka tanıtmak amacıyla bir derginin çıkarılması için gereksinim duyulmuştur. Ve derneğin 45. yıldönümünde “Gerçek” derneğinin adını taşıyan dergimizin ilk sayısı çıkmaya başlamıştır.”²³

Bugüne kadar toplam 7 sayısı yayımlanan derginin Genel Yayın Yönetmeni Nuhi Mazrektir. Derginin yayımlanmasında Nuhi Mazrek’le birlikte Mürteza Büşra ve Enver Baki’nin de katkıları olur. Dergi, Gerçek derneğinin faaliyetlerini anlatmanın yanında edebiyat, kültür ve sanat alanındaki yazılara da yer verir. Gerçek dergisi, düzenli aralıklarla çıkamaz. Derginin ayda bir çıkması planlanmasına rağmen maddi problemler yüzünden, farklı zamanlarda yayımlanarak yoluna devam eder.

f. Paradigma

Paradigma Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan Paradigma Dergisi, 2011 yılı Mart ayında birinci sayısını çıkarır. Aylık süreli yayın olan Paradigma, haber, analiz, kültür

ve sanat haberleri ağırlıklı bir dergidir. Basılı ve online olan derginin ilk sayısından itibaren içeriği oldukça doludur. Başta ülke gündemindeki önemli konular ile bir çok konuda derinlemesine analizler bulunur. Derginin ismiyle içeriği arasındaki benzerlik, Paradigma’nın ilk sayısında; “Bir bakış açısını simgeleyen, bizlerin hangi paradigmadan olaylara baktığımızı; olayları değerlendirdiğimizi, analiz ettiğimizi belirten, Paradigma kavramını; hem araştırma merkezimize hem de dergimize isim olarak vermeyi uygun gördük.”²⁴ biçiminde açıklanır. Ocak 2015 tarihinde yayınlanan son sayısında ise, Kosova’da gerçekleştirilen Genel Seçimler sürecindeki yazılı basın üzerinde durulmuştur. Bilhassa dergide yapılan içerik analizleri dikkatleri çeker.

Derginin ilk Genel Yayın Yönetmeni Bengi Muzbeg’dir. 6. Sayıdan itibaren Taner Boynik bu görevi üstlenir. Editörleri, Erhan Türbedar ve Esin Muzbeg’dir. Haber ve Röportaj ekibi Mediha Yarımhoroz, Enis Tabak, Elif Tokmak, Asim Vetim ve Fjolla Hoxha’dan oluşur. Derginin yayın merkezi Prizren’dir. Dergi aylık süreli bir yayın olmasına rağmen, şuana kadar, 2011 yılında 5 (Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran), 2012 yılında 1 (Ocak) ve 2013 yılında 4 sayı (Ocak, Şubat, Mart, Aralık), 2014 yılında 2 sayı (Nisan, Temmuz) ve 2015 yılında 1 sayı (Ocak) olmak üzere toplam 13 sayı çıkarılabilmektedir. Derginin fiyatı 1.5 Avro’dur. İlk sayıdan 200 adet, ücretsiz olarak dağıtılmıştır.

Derginin temel amacı Paradigma Araştırma Merkezinin yapmış olduğu çalışmaları yayınlamaktır. Dolayısıyla Kosovanın karşılaştığı sorunların çözümü, bağımsızlık ve sonrası gelişmeler, toplumsal hareketlilikler ön planda tutulur. Ayrıca, Kosova Türk Toplumunda yaşanan kültür-sanat olaylarına da dergi sayfalarında yer verilir. Derginin ilk 5 sayısı 40 sayfanın üzerindedir, Sonraki 3 sayı ise 22 sayfadan oluşur. Derginin, başlangıçta sıkça sayfalarında yer verdiği kültür sanat haberlerine olan ilgisi zamanla azalır. Bu sebep-

(23) www.gercekdernegi.org.

(24) Sunu, Paradigma, Yıl:1, Sayı 1, s.3, Mart 2011.

le Paradigma, haber-analiz ağırlıklı bir dergi görünümü alır.

Paradigma, üç ana bölümden oluşur: Birinci bölümde siyasi, ekonomik ve toplumsal konular haber-analiz biçiminde okuyucuya sunulur; ikinci bölümde makale ve röportajlara; üçüncü bölümünde ise kültür-sanat haberlerine yer verilir. Bu bölümler içerisinde, Haber Analiz, Röportaj, Makale, Toplum, Kültür - Sanat başlıkları bulunur.

Toplam 13 sayı yayınlanan Paradigma dergisi Kosova'da Türkçe olarak haber, analiz ve makale kaynağı açısından son derece önemli görünüyor ve bu alandaki boşluğu dolduruyor. Ancak derginin devam etmesi gerekmektedir. Derginin tüm sayıları Paradigma Araştırma Merkezinin (Paradigma Research Center, www.paradigmarc.org)

g. *İmza Dergisi*

6268

Kosova Türk Yazarlar Birliği tarafından çıkarılan Kosova İmza dergisi, Kasım 2012'de yayın hayatına başlar. Derginin kuruluş amacı, Kosovalı yazar ve şairlerin eserlerini yayınlamaktır. İlk sayıda yer alan "Başlarken" başlıklı sunuş yazısında bu amaç şöyle anlatılır:

"Önce kendi insanımız, kendi şiirimiz, hikayemiz, makalemiz; denememiz, eleştirimiz, resmimiz, çizgimiz, kendi roman ve oyunumuz. Bize ait ve has olan ne varsa, şair ve yazarımız, ressam ve müzisyenimiz, bilim adamımız, tiyatrocumuz, eğitimcimiz, folklorcumuz, araştırmacımız, kültür işçimiz, hepsi bu dergide yer bulur. (...) Biz sanal bir millet değil, gerçek bir milletiz ve bizi biz yapan gerçek değerlere ihtiyacımız var, gerçek edebiyatçı ve sanatçılardan oluşan gerçek bir ortama."²⁵

İşte bu ortamı oluşturmak için imza dergisi yayınlanmaktadır. İmza, bu açıdan bakıldığında Kosova Türk toplumunun özgün çalışma, aktivite ve eserlerini sayfalarına taşıyor denebilir. İmza, toplum, bilim, kültür ve sanat dergisi ünvanlarını kullanır. Yazarlar

birliği adına çıkarılan derginin imtiyaz sahibi, yazar Agim Rifat Yeşeren, genel yayın yönetmeni, Benek Kırkul'dur. Yayın kurulu üyeleri ise Agim Rifat, Fikri Şişko, Refki Taç, Bayram İbrahim, Miftar Acemi, Reşad Fazli, Benek Kırkul, Şengül Şahko, Süleyman Daş'tan oluşur.

İmza dergisi orta boy dergi formatında olup 30 sayfadan oluşur. Kapakta genellikle Kosova Türk Toplumunun yaptığı bir etkinliklerden fotoğraflar veya Kosovalı ünlü ressamların resimlerine yer verilir. Dergi genel olarak siyah-beyazdır. Ancak bazı sayfaları renkli basılır. Fiyatı ilk 5 sayıda belirtilmez, 6. Sayıdan itibaren 1 Avro olarak gösterilir. Aylık olarak basılan derginin yayın merkezi Prizren'dir. Dergi, 2015 tarihli ve 26 numaralı, 23 Nisan özel sayısı ile yayın hayatına devam eder. 2014 yılından itibaren dergide sadece yıl ve sayı numaraları gösterilir. Ay adları verilmez.

İmza, Kosovadaki Türk toplumunun kültürel etkinliklerinin sıkı bir takipçisidir. Hatta bu etkinliklere yönelik haberler çok sayıda fotoğrafla desteklenir. Dergi, kültür-sanat olaylarına sıkça yer vermesine rağmen bir edebiyat dergisi görünümünü kaybetmez. Burada yayımlanan yazıların önemli bir kısmı Kosovadaki yazar ve şairlere aittir. Dergide şiir en çok kullanılan edebi türdür. Şiirlerin bir çoğu özgün eserlerdir. Kosova, Arnavut ve Boşnak şairlerinin şiirleri de tercüme edilerek yayınlanır. Ayrıca makale, deneme, hikaye türlerinde de eserler bulunmaktadır. Son sayılarda dil, kültür ve edebiyat alanlarında akademik yazılara da rastlanır. Bölgede son dönemde yayınlanan kitaplar üzerine yapılan tanıtımlar ise, oldukça dikkat çekicidir.

Dergi Kosova Türk toplumunun sesini duyurma adına iyi düşünülmüş bir çalışmadır. Bununla beraber derginin içerik ve sayfaları biraz daha iyi dizayn edilmesi daha renkli sunulması, derginin çıkış amacında belirtilen Kosovalı şair ve yazarların eserlerinin yayınlama-

(25) İmza, Başlarken, İmza, Yıl:1, Sayı:1, s.3, Kasım 2012.

ması adına daha etkileyici olabilir.

3. Çocuk Dergileri

a. *Boncuk*

"*Boncuk*", Tan gazetesinin 1974 yılından itibaren bir ek olarak yayınladığı çocuk dergisidir. İlkokul 1. Sınıftan 4. sınıfa kadar olan öğrencileri hedef alır. Genellikle gazetesinin 11-12. sayfalarında yer alır. *Boncuk*, mizampaj bakımından sayfa ikiye ayrılarak basılır. Çocuk dergilerinin ebadı düşünülürse, *Tomurcuk* 4 sayfalık bir hacime ulaşmış olur.

Boncuk, kendi içerisinde çeşitli bölümlere ayrılır. Ayrıca sürekli devam eden bazı köşelere de sahiptir. Bunlar içerisinde; Sizden Gelenler, Çalışkan Çocuklar, Dil Köşemiz ve önemli tarihleri anlatan köşeler bulunur. Bu köşelerde genellikle, başarılı okullar ve sınıflar tanıtılır, çocuklardan gelen şiir, hikâye ve diğer yazılara yer verilir, notları yüksek olan çocuklar kısaca tanıtılır, yerel Türkçe'de kullanılan yanlış ifadeler üzerinde durulur ve kelimelerin doğruları gösterilir. Çeşitli fıkralara da yer verilen dergide, Üsküp, Kalkandelen ve Ohriden gelen yazıların çokluğu da dikkat çekmektedir.

Boncuk, Kosova'da Türkçe olarak yayınlanan ilk çocuk dergisi *Kuş*'un yayınlanmasına da ilham kaynağı olur. Çeşitli okul etkinlikleri, şiirler, öyküler, gezi notları gibi yazılar yayınlayan "*Boncuk*", kapsamını genişleterek 1979 yılı Ocak ayında müstakil bir dergi olan "*Kuş*" çocuk dergisine dönüşür.

b. *Kuş Dergisi*

Kuş dergisi 1974-1999 yıllarında Kosova'da yayımlanan uzun soluklu bir çocuk dergisidir. Sayfalarında başta şiir olmak üzere eğitim, kültür, edebiyat ve tarih gibi farklı alanlarda çeşitli yazılara yer verilir. Amacı çocukların eğitimine destek olmaktır. Dergide bir çok önemli isme rastlanır. Çocuklar için

evlerde adeta bir okul kuran *Tomurcuk*, çok sayıda genç/yeni kalem erbabının yetişmesine de katkıda bulunur.

Kuş, Kosova'da yayınlanan ilk çocuk dergisidir. Tan gazetesinin çocuk yayını olarak çıkar. 1974 yılından itibaren Tan gazetesinin iki sayfası küçük yaşlardaki çocuklara ayrılır. "*Boncuk*" adı verilen bu bölümde okul etkinlikleri, çocukların şiirleri, öyküleri, gezi notları sergilenir. "*Boncuk*" kapsamını genişleterek 1979 yılı Ocak ayında müstakil bir dergi olan "*Kuş*" çocuk dergisine dönüşür.²⁶

Enver Baki bu süreci şöyle anlatır:

"(...) *Boncuk*, bugün artık daldan dala uçarak bilimden, fizikten, matematikten, dünyanın değişik ulus ve halklarından, en ilginç kentlerinden, hayvanat dünyasından, tüm ulus ve halklarımızın yazınından en seçkin, en değerli yazı, şiir, öykü, röportaj, yazılar içine alıp, "*Kuş*" dergisine dönmüştü. Böylelikle küçüklerimiz yeni bir bilgi kaynağına daha sahip oldu."²⁷

Dergi, çocukların kültürel alandaki eksikliklerini gidermek ve onların edebiyat dünyasına adım atmalarını sağlamak amaçlıdır. Gerçek gayesi, yeni neslin yetişmesinde okula, öğretmenlere ve ailelere yardımcı olmaktır. Derginin yayın yönetmeni Nevzat Hüdaverdi, derginin amacını şu cümlelerle açıklar:

"Derginin başlıca amacı eğitim ve öğretimdir. Ama bunun dışında çocuklar düzeyinde toplum yazılarına da yer veriliyor. Herşeyden önce toplum çalışmaları içinde öğretmenlere bir yardım olarak bunu düşünmüştük."²⁸

A5 formatında basılan derginin 16 sayfası siyah-beyaz, 16 sayfası ise renkli olmak üzere toplam 32 sayfadan oluşur. Aylık olarak yayımlanan dergi, Temmuz ve Ağustos ayları

(26) Salih Okumuş, Zabit Yön, "Kosova'da Türkçe Yayımlanan Bir Çocuk Dergisi: *Kuş*", Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Cilt:II, s.2130, Niğde Üniversitesi, Niğde 2014.

(27) *Kuş*, Sayı 5-6, Mayıs-Haziran 1979, s.5

(28) Ali Sirmen, Kosova'da Türk Dili Ve Kültürü, Cumhuriyet Gazetesi, Röportaj, Türkiye 02.10.1981.

hariç yılda 5 veya 7 sayı basılır. Bazı yıllar iki ay bir sayı olarak yayımlanır. Dergi, Priştine'de basılır.

Tan Yayınları, dergiyi Kosova ve Makedonya'daki Türkçe eğitim yapan bütün okullara dağıtarak büyük bir kültür hizmeti sunar. Dergi kısa sürede okuyucularının beğenisini kazanır, hatta okullarda yardımcı ders kitabı olarak kullanılır. Kuş, yalnız Yugoslavya'da değil Almanya, Hollanda, Mısır, ABD gibi ülkelerde yaşayan bölge insanının her ay sarsıcılıkla beklediği bir dergi olmuştur.²⁹

Kuş dergisi, 1992'de Yugoslavya dağıldıktan sonra maddi problemler yaşamaya başlar. Bazı aylar çıkarılamaz. 1999'da 150. sayısıyla 19 yaşına girer, ancak bu sayı derginin son sayısı olur.

Dergide en çok kullanılan edebi tür, diğer çocuk dergilerinden biraz farklı olarak hikâyedir. Bunun dışında şiir, masal, tiyatro, çizgi roman, deneme, köşe yazısı gibi türlerin yanında çocuklara yönelik bulmacalar da bulunmaktadır. Ayrıca bazı popüler magazin haberlerine, spor, sağlık, Trafik, doğa olayları, fizik ve kimya konuları, hayvanlar alemi, mitolojik konular, ülke ve şehir tanıtımları, yazar, bilim adamı biyografileri gibi genel kültür konularına da yer verilir.³⁰

Kuş dergisi Yugoslavya toplumunu oluşturan karma kültürün izlerini taşır. Kosova Türklerinin geçmişi, örf ve adetleri, kültürü, sanatı, bilhassa Türkiye ile ilgili çeşitli yazılara yer verildiği görülür. Bununla birlikte Yugoslavya'yı oluşturan Sırp, Hırvat, Boşnak, Karadağlı, Sloven toplumunun özellikleri ve değerlerinin tanıtıldığı da görülür. Derginin yazarları arasında sadece Yugoslavya'da yaşayan yazar ve şairler değil, Türkiye'den ve dünya edebiyatından da yazar ve şairler bulunur. Derginin dikkat çeken bir özelliği de hikâyeye, masal, şiir gibi eserlerin temasına uygun çizimlerin ve resimlerin kalitesinin yüksek olmasıdır.³¹

Kuş dergisinde eserleri yayınlanan

isimlerinden bazıları şunlardır:

Şairler arasında; Necati Zekeriya, Şükürü Ramo, Nimetullah Hafız, İlhami Emin, Nusret Düşo Ülkü, Arif Bozacı, İskender Muzbeğ, Hasan Mercan, Osman Baymak, Zeynel Beksaç, Naim Şaban, Mehmet Bütüç, Türkiye'den, Melih Cevdet Anday, Nazım Hikmet, Behçet Necatigil, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Yalvaç Ural, Talip Apaydın, Rıfki Kaymaz, Hasan Ali yücel, Namık Gökçay, Bülent Ecevit, Mevlana İdris Zengin, Melih Cevdet Anday, Oktay Rıfat, Ziya Gökalp, Yugoslavya'dan İsmet Bekriç, Zdravko Ostoyiç, Nasih Kapiçič-Haçiç (Bosna Hersek), Gregor Vitez, Zvonimir Balog (Hırvatistan, France Filipiç, Niko Grantauer (Slovenya), Dobrica Eriç (Sırbistan), Duşan Curişiç (Karadağ), Vidoe Podgoreç (Makedonya) gibi şairlerin çeviri şiirleri yayımlanır.

Hikâye yazarları: Fahri Kaya, Necati Zekeriya, Enver Baki, Ahmet S. İğciler, İskender Muzbeg, Hasan Mercan, Alaettin Tahir, Avni Abdullah, Süreya Yusuf, Altay Suroy, Nusret Düşo Ülkü, Tarık Dursun K., Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Selim İleri.

Diğer alanlarda ise, Hüseyin Süleyman, Orhan Veli, La Fontene, Carlo Colloidi, Grimm Kardeşler, Şerafettin Nebi, Lütfü Seyfullah, Enver Baki, Gülten Nobırda, Dr. Salih Türkyılmaz, Dr. Ahmet Sınay'dır.

c. *Türkçem Dergisi*

1979 yılında Kosovada ilk çocuk dergisi "*Kuş*" yayımlanır. Dergi yıllarca Kosovadaki Türk çocuklarının vazgeçilmez bir alışkanlığı olur. Ancak 1999 yılında derginin faaliyetine son verilir. Bu alanda büyük bir boşluk doğar. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, Kosova Çocuk Kültürü ve Edebiyatı Araştırmaları Derneği (KÇKEAD) tarafından, Zeynel Beksaç yönetiminde "*Türkçem*" çocuk dergisinin çıkarılmasına karar verilir.

(29) Kuş, Sayı:129, Nisan 1992, s.3

(30) Okumuş-Yön, (2014:2137)

(31) Okumuş-Yön, (2014: 2142)

Ocak 1999'da yayın hayatına başlayan Türkçem Dergisi, 2015 yılı itibariyle 17. Yılı'nı doldurmuştur. 174.sayısıyla yayın hayatına devam eden derginin yayın merkezi Prizrendir. Dergi ilk sayılarında "Çocuk Dergisi", sonraki sayılarında ise "Aylık Popüler Çocuk Dergisi" ünvanını kullanır. "Balkanlarda Anadili Zevkini Beraber Yaşatalım" sloganıyla Kosovalı çocukların ilgiyle takip ettiği bir dergi olarak yoluna devam etmektedir. Sahibi ve yazı işleri müdürlüğünü Zeynel Beksaç, yayın koordinatörlüğünü Attila Beksaç yapar.

Derginin ebadı, A4 formatında olup 24 sayfa olarak yayımlanır. Derginin dış kapak ve iç sayfaları çok renkli ve çok canlıdır. Kapakta, genel olarak Türkçeyle ilgili ve ya çocukların hoşuna gidecek hayvan ve manzara resimleri ile bilgisayarda oluşturulmuş resimler ve çizimler kullanılır. Türkçem dergisi bir çocuk dergisi olması nedeniyle derginin tüm tasarımlarında çocuk dünyasına ait figürler ön plana çıkar.

Dergide yer alan edebi tür genel olarak şiir olmakla beraber hikâye, masal, tiyatro, mani gibi türlere de yer verilir. Kosova'daki eser veren şair ve yazarların bir çoğu bu dergide yer alır. Türkiye ve diğer Balkan ülkelerinde de çok sayıda yazar ve şairin eserleri dergide yayınlanır. Ayrıca derginin sayfaları küçük yazar ve şairlere de açıktır. "Sizden Gelenler" köşesinde her yaşta çocuktan eser yayınlanır. Dergi, internet ortamında da yayınlanmaktadır. Ayrıca Facebook gibi sosyal medyada da çok takip edilen bir dergidir.

Türkçem dergisi, çocukların dünyasına çok yönlü olarak seslenmektedir. Çocuklarda Türkçe zevkinin oluşmasına zemin hazırlayan şiir, hikâye masal gibi edebi türlerin yanında öğrencilerin okulda faydalanabilecekleri bilgilere de genişçe yer verilir. Bilim-teknoloji, bilgisayar, ansiklopedik bilgi, dünyadan ilginç haberler, spor, beslenme, sağlık gibi genel bilgilerle beraber çocukların ilgiyle takip edecekleri bilmece, bulmaca gibi eğlence unsurlarına da yer verilir.

Dergi, yayın hayatına başladığı 1999'dan bu yana, çocuk edebiyatının gelişmesine katkı sunanlara her yıl Türkçem Dergisi Yılın Ödünü'nü verir. Bu ödülü alanlar arasında, Mustafa Ruhi Şirin, Prof.Dr. Mustafa İsen, Yalvaç Ural, Mevlana İdris Zengin, Mevlüt Kaplan, Gülten Dayıoğlu, Fatih Erdoğan, Fahri Kaya, İlhami Emin gibi isimler yer alır.

Türkçem dergisi, birçok derginin yayın hayatını devam ettiremediği Kosovada çok önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Dergi, son yıllarda, neredeyse tek başına Balkanlardaki Türk çocuk edebiyatının devam etmesi adına da çok önemli bir misyonu yürütmektedir.

d. Bahar Dergisi

Bahar Dergisi, 23 Nisan 2007 yılında yayın hayatına başlar. Bahar, Kosova Türk Eğitim Derneği'nin (KOTED) bir yayınıdır. "Çocuk ve Kültür Dergisi" ünvanıyla yayınlanan derginin vizyonu, Kosova Türk çocuklarının hak ettikleri nitelikte bir dergi oluşturmak, misyonu ise Kosova'da Türkçe konuşan tüm çocukların ellerine dergiyi ulaştırmaktır.³² Türkçe eğitim gören öğrencilere eğlence yoluyla kimi bilgileri kazandırmak, yaşadıkları ortam ve koşullarda sahip oldukları kimlik bilincini canlı tutmak ve erdemli davranışlar kazandırmak amacını güder.³³

Bahar dergisini diğer çocuk dergilerinden farklı kılan; görsel tasarım bakımından göze hoş gelen, içerik bakımından merak uyandırıcı ve hitap ettiği okuyucu kitlesi bakımından tüm çocukları kapsamıdır. Derginin ilk sayısı Yakova'dan başlayarak Türkçenin konuşulduğu Prizren, Mamuşa, Dobriçan, Gilan, Priştine, Viçitırın, Mitroviça ve İpek'e, Kosova dışında ise İstanbul ve Edirne'ye kadar ulaştırılır.

Derginin, editörlüğünü İsa Sülçevsi,

(32) İsa Sülçevsi, Editörden, Bahar, Sayı 2, s.2, Mayıs 2007.

(33) İsa Sülçevci, Editörden, Bahar, Sayı:1, s.2, Nisan 2007.

redaktörlüğünü 1-18. sayılarda Nebahat Sülçevsi, 19 ve 51. sayılarda ise, Esin Hüdaverdi yapar. Basım yeri Priştine'dir.

Bahar Dergisi, aylık olarak yayınlanır. Dergi eğitim öğretim yılı esas alınarak yıllık 9 sayı olarak hazırlanır. Okulların tatil olduğu Temmuz ve Ağustos aylarında çıkarılmaz. Mayıs-Haziran aylarında ise 2007 yılı hariç tek sayı olarak basılır. Bahar dergisinin her sayısında 24 sayfa mevcuttur. Bahar, 51 sayı çıktıktan sonra 2012 yılının Aralık ayında -maddi imkânsızlıklar nedeniyle- yayın hayatına son verir.

Bugünün çocuklarını; yarının gençleri, öğretmenleri, yöneticileri, toplumun rehberleri olarak görür. Bu yüzden öğrencilere, bilimsel ve kültürel gelişmeleri aktarmaya çalışır. Dergi okumayı sadece hoş vakit geçirmenin yanı sıra kültürel ve düşünsel anlamda kendini geliştirmek ve dar veya geniş çevremizde olup bitenleri takip etmek açısından da yararlı olarak gördüğünü ifade eder ve derginin içeriğini eğlence, bilgi ve kültür konularıyla zenginleştirmeye çalışır.³⁴

Bahar Dergisinde genelde tanınmış yazarların şiirleri ve hikâyeleri yer alır. Anonim eserlere de büyük ölçüde yer verilir. Yazarların çoğu öğretmendir. Çocuklara özel hazırlanan "Bahar" çocuk dergisi öğretmenlerin de yardımıyla içerik olarak müfredata uygun bir şekilde hazırlanır. Özellikle çocuklara edebiyatı sevdirmek için değişik yöntemlerden faydalanır.

Ayrıca, dergiyle aynı adı taşıyan kültür, sanat merkezinde bir kütüphane bulunur. Öğrenciler, çocuklar hatta gençler buradan ücretsiz yararlanırlar. Okul dışı eğitim faaliyetlerinin yanı sıra dil, boyama, bilgisayar ve başka kurslar düzenlenir. Bütün amaç bu yolla, "Kosova'da Türk bilincini genişletmek ve çocuklara Kosova'nın çokulusluluğunu tanıtmaktır."³⁵

Bahar dergisinin tüm sayıları incelendiğinde içeriğiyle ilgili aşağıda sıralanan

başlıklar öne çıkar. Çizgi-Roman, Kitap Tanıtımları, Şiir, Masallar, Hikâye, Fıkra, Bilmece-Bulmaca, Ülke, Şehir, Mekan Tanıtımları, Çocuk Oyunları, Biyografi, Doğa ve Fen Bilimleri, Röportaj. Dergide bu bölümlerden başka; Zeynep'in Günlüğü, Bilim Köşesi, Deneysel Yapalım, Garip Bilgiler, Dilbilgisi, Sağlık Köşesi, Hayatın İçinden, Okullarımız, Anı Defterinden, Trafik Köşesi, Atasözleri ve Deyimlerin Hikâyesi, TDK Bulmaca, Ayın Konusu, Eğlenceli Matematik, Uğurböceğim, Çevremiz, Tuncay'ın Laboratuvarından, Gramafon gibi bölümler de yer alır. Bahar dergisi, takipçisi olan öğrencilerin dergiye yazı, şiir, hikaye, anı, gezi yazısı gibi türlerle destek olmasını ister. Öğrencilerden gelen bu eserlerin dergide yayımlanacağı sıklıkla duyurulur. "Sizden Gelenler" bölümü öğrenci yazar ve şairlere aittir. Başarılı öğrencilerle söyleşiler yapılır. Ayrıca "Ayın Özeti" "Yarışmalar" gibi etkinlikler düzenlenir ve ödüller dağıtılır. Bu yolla, öğrenciler, okumaya ve yazmaya teşvik edilir.

Dergi öğrencilerin farklılık arz eden bireysel ilgi ve gereksinimlerine yanıt verebilecek bir içeriğe sahiptir. Yürelerinde ve belleklerinde sevgi, dostluk ve barış anlayışının gelişmesine katkı sağlar. Mantığını geliştirici, yeni bilgilere ve deneyimlere açık, dikkat çekici konular içerir. Çalışkanlık, doğruluk, adalet, yardımseverlik, şefkat gibi evrensel ve ahlaki değerleri işler. İdeolojik fikirler dayatmaz.³⁶

e. İnci ve Filiz Çocuk Dergileri

Kosova ve Makedonyada yayınlanan çocuk dergileri sadece bunlarla sınırlı değildir. Burada ele alınan dergiler, yayın hayatını uzun süre devam ettiren ve okuyucu kitlesi tarafından beğenilen, takip edilen dergilerdir. Makedonyada yayın hayatına başlayan "Birlik

(34) Salih Okumuş-Zabit Yön, "Kosova'da Türkçe Yayımlanan Çocuk Dergisi: Bahar (Şekil, Muhteva Ve Yazar Kadrosu Açısından Bir İnceleme)", Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (UTEK), C.2, s.319, Burch Üniversitesi, Saraybosna 2013.

(35) Yeni Dönem, Perşembe, s.16, 24 Ocak 2008.

(36) Okumuş-Yön, (2013:326).

Yayınlarını” Balkanlardaki Türkçe yayın hayatı için başlangıç kabul edersek, bu yayından sonra çok sayıda bilim, kültür, sanat, edebiyat ve çocuk dergileri bu coğrafyada yayın yapar. Bunlardan bazıları uzun soluklu olur bazıları ise kısa zaman içerisinde yayın hayatına son verilir.

Kısa zaman da olsa yayınlanan İnci ve Filiz Çocuk dergilerinin adlarını da zikretmek yerinde olacaktır.

İnci: BAY (Balkan Aydınlar ve Yazarlar) derneğinin çocuk yayınıdır. Sahibi ve yazı işleri müdürü yazar ve şair olan Osman Baymak’tır. Balkan Türk Edebiyatına çok önemli katkıları olan Osman Baymak, Bay ve Dost adlı iki dergi daha çıkarmaktadır. Bay dergisi Kültür, sanat, edebiyat içeriklidir ve yetişkinlere yöneliktir. Dost dergisinin hedef kitlesi ise gençlerdir.

Filiz Çocuk: 1986 yılında Zeynel Bektaş tarafından çocuk dergisi olarak yayınlanır.

Maalesef bu güne kadar bu dergilerin sayılarına ulaşma imkânı bulunamamıştır. Yukarıda verdiğimiz bilgiler, yazılı basından ve dergiyi okuyan kuşaktan alınan bilgilerden ibarettir.

Diğer Gazete ve Dergiler

Kosovada, 1951 yılından itibaren, Türkçe yayın yapan çok sayıda gazete ve dergi bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmını yukarıda ele almaya çalıştık. Ancak varlıkları bilinmesine rağmen ulaşamadığımız başka koleksiyonlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında isimlerini belirlediğimiz gazete ve dergileri, bilhassa bu başlık altında vermeyi uygun buluyoruz. Umarız bu alanda çalışacaklara bir fayda sağlar. Bu gazete ve dergiler arasında; *Sesimiz* (Kosova Demokratik Türk Partisinin yayın organı) ve *Delegeler* gazetele-ri (Milletvekilleri için yayınlanan bir gazete) ile *Filiz*, *Medeniyet*, *İlke*, *Edeb*, *Petek*, *Zübeyde Hanım*, *Aydabir* gibi dergiler zikredilebilir. *Sesimiz* ve *Delegeler* gazetelerinin ikisi de si-

yasidir. Bağlı buldukları organ ya da birimlerin haberlerini yayınlarlar. Adları zikredilen bu dergilerin çoğu, ancak birkaç sayı çıkabilen çalışmalardan ibarettir.

Sonuç

Balkanlarda Türkçenin en yaygın şekilde konuşulduğu yerlerden birisi de Kosovada’dır. Osmanlıdan sonra, Kosova’da Türkçe ile ilgili çalışmalar 1950’lerden sonra başlar. 1969’da kurulan Tan Yayın şirketi tarafından çıkarılan Tan Gazetesiyle Türkçe yayınların önünü açar. Başta tan yayınlarının etrafında doğup büyüyen Kosova Türk basını/yayını, çeşitli zorluklarla bugüne kadar gelir. Çok sayıda şair, yazar ve bilim adamının yazıları buralarda yayınlanır. Kosova’da yaşayan Türkler ve Türkçe bu yolla ayakta tutulmaya çalışılır. Bu çalışma ile amacımız, Kosova Türk basını-yayın hayatının yaklaşık son 50 yıllık macerasını anlatmaktır. Bu sebeple yaptığımız çalışma sırasında tespit edebildiğimiz sonuçları, konunun daha iyi anlaşılması ve okuyucuya yardımcı olması bakımından maddeler halinde vermeyi uygun görüyoruz:

a. Tan hariç gazetelerin ana teması haber; dergilerde ise, kültür sanat, edebiyat ve folklor ağırlıklıdır. Gazete ve dergilerin hemen hepsi Kosova ve çevresinde yaşayan Türklerin ihtiyaçlarını karşılamak, sanat, kültür ve edebiyat etkinliklerini düzenlemek, yaymak ve bu konuda alan oluşturmak ve en önemlisi de Kosova Türk toplumunun dilini korumak amacını gütmüştür.

b. Bütün gazete ve dergiler Türkiye Türkçesiyle yazılır, bu yolla dilin korunması, geliştirilmesi ve Türkiye ile olan bağların güçlendirilmesi hedeflenir.

c. Kosova’da yayınlanan çocuk dergilerinin hepsi, Kosovada yetişen nesillerin Türkçeyi doğru öğrenmelerini amaçlar. Bu sebeple bilhassa çocukların okul derslerinde yardımcı olmak ve yazın kabiliyetlerini geliştirilmek için çaba sarf eder. Ayrıca bütün dergilerin sayfaları çocuklara açıktır. Çocuk şair ve yazarların eserleri dergilerde önemli bir yer tutar.

d. Gazetelerin bir kısmı renkli bir kısmı siyah-beyaz şeklinde basılır. Dergiler ise genellikle siyah beyazdır. Ancak çocuk dergileri renklidir.

e. Gazeteler, orta boy olup 20-30 sayfa arasındadır. Dergiler ise genellikle kitap boyutunda, sayfa sayıları çocuk dergilerinde 30-40, bilimsel içerikli dergilerde ise 100 sayfa civarındadır.

f. Baskı kalitesi bakımından dergiler gazetelere göre daha iyidir.

g. Gazetelerin fiyatları zamana göre değişmektedir. Hepsinin üzerinde fiyatları yazılıdır. Dergiler tamamen kültür hizmeti şeklinde düşünüldüğü için çoğunlukla fiyat yazmaz.

h. Gazeteler haftalık ve on beş günlük periyotlarda yayınlanır; dergiler ise aylık veya üç aylıktır.

i. Basılı Gazetelerden Tan ve Yeni Dönem kapanmıştır. Evlad-ı Fatihan Gazetesi ise yayın hayatına yeni başlamıştır. Kosova Haber, Kosova Port ve Yeni Kosova gazeteleri internet üzerinden yayın yapan sanal gazetelerdir.

j. Edebiyat ve sanat alanında faaliyet gösteren Esin, Çevren, Kuş, Çığ, Sofra, Derya ve Bahar dergileri kapanmıştır. Bay, Türkçem, Gerçek, Baltam Türklük Bilgisi, Paradigma ve İmza dergileri ise halen yayınlarına devam etmektedir.

k. Yayınlanan gazete ve dergiler genel olarak çok uzun ömürlü olamamıştır. Ancak devlet destekli Tan gazetesi 30 yıllık yayın hayatıyla en uzun soluklu yayın olmuştur. Bu süre zarfında onlarca gazete ve dergi doğmuş ve bir süre yayın hayatına devam ettikten sonra kapanmıştır.

l. Dergi ve gazetelerin pek çoğu ekonomik problemlerden dolayı kapanmıştır.

m. Baltam Türklük Bilgisi Dergisi, Uluslararası kaydı olan hakemli bilimsel bir dergidir. Aynı zamanda uluslararası dil ve edebiyat konferansları düzenlemektedir.

n. Dergilerin ve gazetelerin çoğunluğu dernekler tarafından çıkarılır. Tan gazetesi, Çevren ve Kuş dergileri ise Tan Yayın Şirketi tarafından yayınlanır.

Sonuç olarak denilebilir ki, Kosova'da Türkçe yayın yapan gazete ve dergiler her zaman önemli bir ihtiyacı karşılamak üzere var oldular. Bilhassa Türk halkının var olma mücadelesine Türkçe ile büyük bir katkı sağladılar. Ancak devamlılık konusunda çok başarılı olamayan bu hareket, umarız finansman konusundaki zorluklarını yenerek yapısal sorunlarını çözer ve Kosovadaki kültür, sanat ve edebiyat ortamına geçmişte yaptığı katkıları sunmaya devam eder.

Kaynakça

- AÇIK Fatma, Prizren / Kosova'dan Türk Dünyasına Bakış: "Bay", 7. Uluslararası Atatürk Kongresi (ATAM) ve Macedonian Academy of Sciences and Art, Makedonya, 2011
- Bahar, Sayı 2, Priştine 2007.
- Bay, Başlarken, Yıl 1, Sayı 1, Prizren 1994.
- BÜTÜÇ Mehmet, Yeni Dönem, Özel Sayı, Prizren 2008.
- Çevren Yazı Kurulu, "Başlarken", Çevren, Yıl.1, Sayı:1, Priştine 1973.
- Çevren, "Başlarken", Çevren, Yıl:1, Sayı:1, Priştine 1973.
- Hakkımızda, www.kosovahaber.net.
- İmza, Başlarken, İmza, Yıl:1, Sayı:1, Kasım 2012.
- İmza, Başlarken, İmza, Yıl:1, Sayı:1, Kosova 2012.
- İsa Sülçevci, Editörden, Bahar, Sayı:1, Nisan 2007.
- KRASNIQI Daver, Çevren Dergisinin Balkan Türklere Edebiyatındaki Yeri ve Edebi Etkinlikleri, Bal-Tam Yay, Prizren 2007.
- Kuş, Sayı 5-6, Mayıs-Haziran 1979.
- Kuş, Sayı:129, Nisan 1992.
- ÖMER Şerafettin, Özel Mülakat, Priştine, 15 Eylül 2013,
- Paradigma, Yıl:1, Sayı:1, Mart 2011.
- Salih Okumuş, Zabit Yön, "Kosova'da Türkçe Yayınlanan Bir Çocuk Dergisi: Kuş", Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Cilt:II, Niğde Üniversitesi, Niğde 2014.
- Salih Okumuş-Zabit Yön, "Kosova'da Türkçe Yayınlanan Çocuk Dergisi: Bahar (Şekil, Muhteva Ve Yazar Kadrosu Açısından Bir İnceleme)", Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (UTEK), C.2, Burch Üniversitesi, Saraybosna 2013.
- SİRMEN Ali, Kosova'da Türk Dili Ve Kültürü, Cumhuriyet Gazetesi, Röportaj, Türkiye 02.10.1981.
- SULÇEVCI İsa, Editörden, Bahar, sayı:1, Priştine, Nisan 2007.
- SÜLEYMAN Reyhan, Merhaba Derken, Evlad-ı Fatihan, Sayı:1, Kosova 2012.
- Türkçem, Sayı:146, Prizren, Ocak 2013.
- www.baltam.net
- www.gercekdernegi.org
- www.kosovahaber.net
- www.yenikosova.com
- Yeni Dönem, 24 Ocak 2008.
- Yeni Dönem, Kosova Türk Sivil Toplum Kuruluşları'nın Yeni Dönem'e Destek Mektubu, Yeni Dönem Özel Sayı, 2008.
- ZENGİN Osman, Yeni Asya, Evlad-ı Fatihan gazetesi-ni biliyor musunuz?, Türkiye 22.08.2013.

